

*Це неофіційний переклад оригінального документу,
написаного англійською мовою;
у випадку розбіжностей, просимо звертатися
до оригіналу англійською мовою*

**Управління Верховного комісара
Організації Об'єднаних Націй з прав людини**

**Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні
16 травня – 15 серпня 2019 року**

Зміст

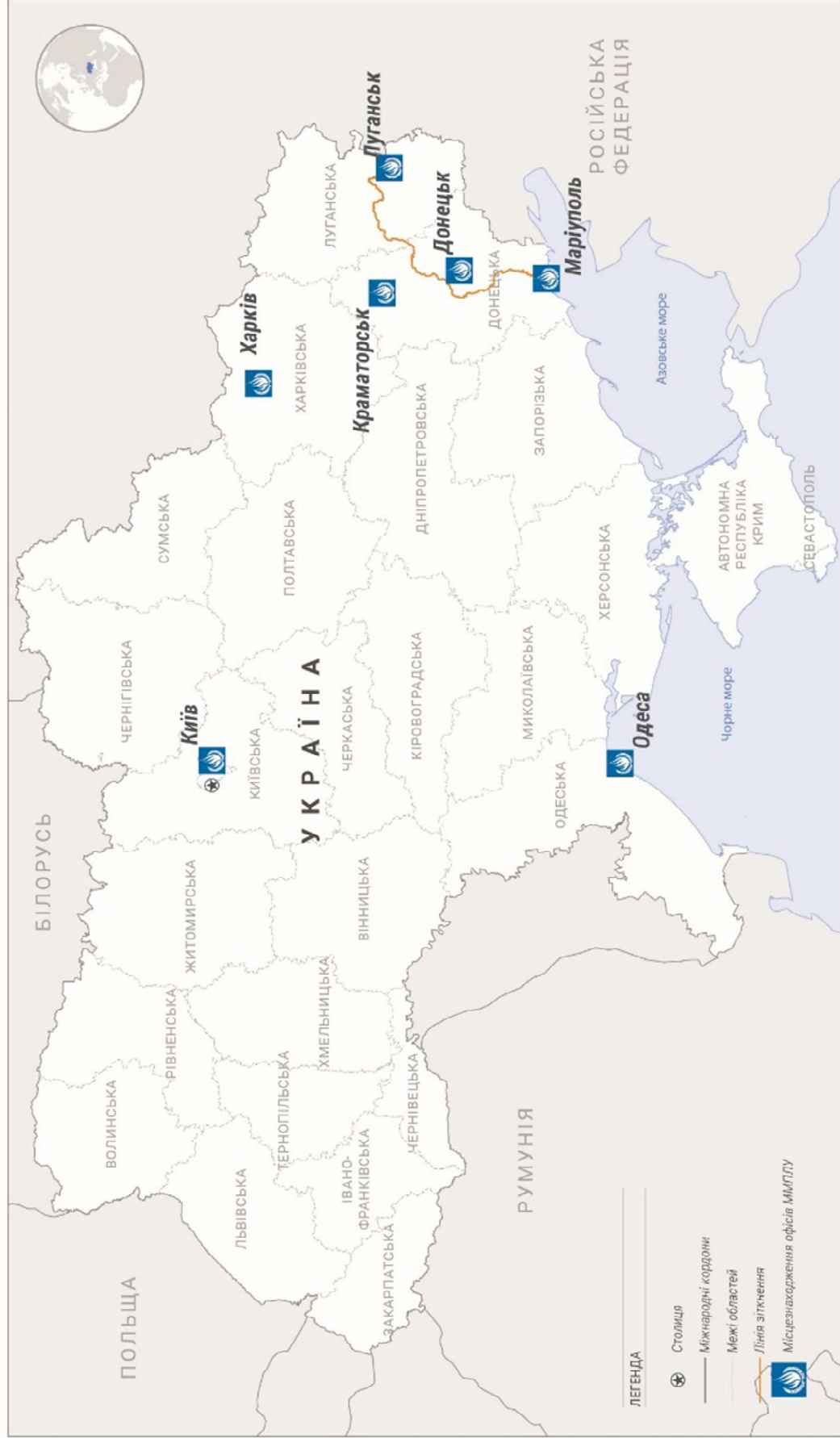
I. Резюме.....	1
II. Методологія УВКПЛ.....	3
III. Вплив бойових дій	5
A. Ведення бойових дій та жертви серед цивільного населення	5
1. Напади на об'єкти, захищені міжнародним гуманітарним правом.....	7
B. Економічні та соціальні права осіб, постраждалих від конфлікту, і свобода пересування	8
1. Засоби правового захисту та відшкодування для населення, постраждалого від конфлікту	8
2. Житлові, земельні та майнові права	9
3. Право на соціальне забезпечення та соціальний захист.....	10
4. Свобода пересування	11
IV. Право на свободу і особисту недоторканність	11
A. Доступ до місць тримання під вартою.....	11
B. Свавільні затримання, насильницькі зникнення, катування і жорстоке поводження.....	12
C. Становище осіб, ув'язнених до початку конфлікту.....	14
V. Відправлення правосуддя і відповідальність.....	15
A. Відправлення правосуддя у справах, пов'язаних із конфліктом	15
1. Скасування Конституційним Судом частини п'ятої статті 176 Кримінально-процесуального кодексу	17
2. Незабезпечення ефективного розслідування і кримінального переслідування	17
B. Відповідальність за порушення прав людини	18
1. Відповідальність за вбивства і насильницькі смерті під час протестів на Майдані	18
2. Відповідальність за вбивства і насильницькі смерті 2 травня 2014 року в Одесі.....	19
3. Міжнародне кримінальне право.....	19
VI. Громадянський простір і основоположні свободи	20
A. Право голосу	20
B. Свобода думки та вираження поглядів, свобода засобів масової інформації.....	20
C. Свобода мирних зібрань і свобода об'єднання.....	21
D. Свобода релігії або переконань.....	22
E. Дискримінація, насильство на расовому підґрунті та прояви нетерпимості щодо меншин.....	22
F. Мовні права.....	23
VII. Права людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією.....	24
A. Становище затриманих, переведених із Криму до Російської Федерації	24
B. Обшуки та рейди по будинках	25
C. Свобода вираження поглядів	25
D. Примусовий призов.....	26
E. Доступ до соціального забезпечення і права ВПО у материковій частині України	27
F. Інцидент біля Керченської протоки	28
VIII. Технічне співробітництво і розбудова спроможності	28
IX. Висновки та рекомендації.....	28

Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні

станом на 13 червня 2019 року

Червень 2019

Кордони та назви, наведені на цій карті, та використані на ній позначення не означають офіційного схвалення чи згоди ООН.

Створено: 13 червня 2019 року. Джерело: ММПЛУ, УВКПЛ. Контакти: msupport@ohchr.org, ohchr.org, standup4humanrights.org

I. Резюме

1. Ця двадцять сьома доповідь Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ) щодо ситуації з правами людини в Україні охоплює період з 16 травня до 15 серпня 2019 року. Вона підготовлена за результатами роботи Моніторингової місії Організації Об'єднаних Націй з прав людини в Україні (ММПЛУ)¹.
2. Доповідь оснований на 81 відвідуванні населених пунктів уздовж лінії зіткнення, 30 відвідуваннях місць тримання під вартою, моніторингу 98 судових засідань, моніторингу 15 зібрань та 205 докладних інтерв'ю, зокрема з жертвами та свідками порушень і утисків прав людини, а також із родичами жертв та їхніми адвокатами, представниками Уряду, громадянським суспільством та іншими співрозмовниками. У доповіді також використані первинні та вторинні джерела, як-от судові документи, офіційні звіти, інформація з відкритих джерел та інші відповідні матеріали.
3. Конфлікт, що триває на сході України, продовжив негативно позначатись на житті та добробуті цивільного населення, яке проживає поблизу лінії зіткнення, зокрема через пошкодження критично важливих об'єктів цивільної інфраструктури та шкіл. Упродовж звітної періоду УВКПЛ задокументувало 68 жертв серед цивільного населення (35 чоловіків, 24 жінки, три хлопчики та шість дівчаток), що на 51,1 відсотка більше, ніж у попередньому звітному періоді. 56 із них були спричинені бойовими діями². З цього числа 33 жертви були зафіксовані на території, яка контролюється самопроголошеною «Донецькою народною республікою»³, 13 – на території, яка контролюється самопроголошеною «Луганською народною республікою»⁴, і всі ці жертви могли бути спричинені діями Уряду України. Дев'ять жертв було зафіксовано на території, яка контролюється Урядом України, одна – на «нічийній землі», і всі ці жертви могли бути спричинені діями озброєних груп «Донецької народної республіки». Міни та вибухонебезпечні пережитки війни стали причиною загибелі трьох та поранення дев'яти цивільних осіб. Загальна кількість загиблих серед цивільного населення в результаті конфлікту станом на 15 серпня 2019 року сягнула позначки щонайменше у 3339 осіб.
4. У ширшому контексті слід зазначити, що відсутність доступу до якісних базових послуг і політика Уряду, законодавство та практика, що мають дискримінаційний характер, продовжили негативно впливати на права населення, постраждалого від конфлікту, зокрема на свободу пересування і доступ до пенсій та соціальних допомог, причому особливо потерпають внутрішньо переміщені особи (ВПО). Запровадження механізму виплати компенсацій за будинки, зруйновані через конфлікт, яке стало наслідком адвокації зі сторони низки організацій, зокрема УВКПЛ, гідне схвалення, але його зміст викликає занепокоєність, наприклад через дискримінацію громадян, постраждалих від конфлікту, за ознакою місця їхнього проживання, і через неясність щодо методу розрахунку розміру компенсації, яка надаватиметься.
5. Свобода пересування через лінію зіткнення на сході України залишається істотною проблемою, яка впливає на мільйони людей. УВКПЛ відзначає певні позитивні зрушення на контрольному пункті в'їзду-виїзду (КППВ) в Станиці Луганській, наприклад, запланований ремонт мосту та запровадження безкоштовного громадського транспорту для цивільних осіб з обмеженою мобільністю на стороні, яка

---

¹ ММПЛУ була направлена в Україну 14 березня 2014 р. для здійснення моніторингу ситуації з правами людини в Україні, з особливою увагою на Автономну Республіку Крим, східні і південні регіони України, та подання відповідних звітів і внесення рекомендацій Уряду та іншим установам щодо вирішення проблем у галузі прав людини. Більш детальну інформацію див. у пп. 7-8 доповіді Управління Верховного комісара ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні від 19 вересня 2014 р. (A/HRC/27/75), текст доступний за посиланням www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session27/Documents/A-HRC-27-75_en.pdf.

² Цей показник стосується загиблих або поранених унаслідок артилерійських обстрілів і вогню зі стрілецької зброї та легких озброєнь, на відміну від жертв, спричинених мінами та нерозірваними пережитками війни.

³ Надалі – «Донецька народна республіка».

⁴ Надалі – «Луганська народна республіка».

контролюється Урядом. УВКПЛ вітає прийняття Кабінетом Міністрів, після адвокації з боку низки установ, зокрема УВКПЛ, нових правил пересування осіб і переміщення товарів через лінію зіткнення. Проте, необхідно збільшити кількість КПВВ, особливо у Луганській області, та продовжити покращувати умови перетину, зокрема з території, яка контролюється збройними групами, щоб полегшити перетин для цивільного населення.

6. У звітному періоді продовжувалися порушення права на свободу і особисту недоторканність. УВКПЛ продовжило отримувати повідомлення про те, що Служба безпеки України (СБУ) несе відповідальність за свавільні арешти, катування і залякування затриманих, що за повідомленнями мають зв'язки із збройними групами. Протягом звітнього періоду УВКПЛ зафіксувало випадки свавільного затримання з контексті призову в Збройні сили України в Харкові. УВКПЛ ще раз висловлює занепокоєння щодо продовження практики тридцятиденного «адміністративного арешту» і «превентивного арешту», поширеної на території, як контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою». Така практика становить свавільне тримання під вартою без зв'язку з зовнішнім світом.

7. УВКПЛ вітає переведення 124 осіб, ув'язнених до початку конфлікту, з території, яка контролюється «Луганською народною республікою», на територію, яка контролюється Урядом, що відбулося у звітному періоді, й закликає продовжити цю практику. УВКПЛ, однак, занепокоєне повідомленнями про примусову працю, відсутність медичної допомоги та дискримінаційну практику тримання під вартою у виправних колоніях на території, яка контролюється «Луганською народною республікою».

8. УВКПЛ вітає також висновок Конституційного Суду про неконституційність ч. 5 ст. 176 Кримінального процесуального кодексу, згідно з якою досудове тримання під вартою є обов'язковим у справах, пов'язаних із конфліктом. УВКПЛ продовжило документувати порушення права на справедливий судовий розгляд у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом. Уряд не забезпечив ефективне розслідування і кримінальне переслідування військовослужбовців українських сил, які, за твердженнями, скоїли тяжкі порушення прав людини, чим підривається право жертв на ефективний засіб юридичного захисту. Залишається невирішеним і питання відповідальності за вбивства і насильницькі смерті під час протестів на Майдані та 2 травня 2014 року в Одесі, хоча після цих подій минуло більше п'яти років.

9. 21 липня 2019 року в Україні відбулися мирні, конкурентні та здебільшого всеохопні позачергові парламентські вибори. УВКПЛ задокументувало чотири напади на політичні партії по всій країні, які мали місце перед виборами й щодо яких тривають розслідування.

10. Марш рівності «КиївПрайд» був проведений без значних порушень безпеки, при цьому поліція професійно забезпечила охорону цього зібрання та його учасників. Разом з тим, менш масштабні заходи, організовані ЛГБТІ-спільнотою в регіонах, як і раніше, часто зривалися крайніми правими групами, які діють безкарно.

11. Свобода вираження поглядів залишилася обмеженою та порушується насильством щодо журналістів, а також незабезпечення відповідальності за напади, скоєні раніше. 20 червня 2019 року помер Вадим Комаров, відомий журналіст-розслідувач, який півтора місяця перебував у комі, спричиненій жорстоким побиттям, якого він зазнав у Черкасах. Не притягнуто до відповідальності й осіб, винних у вбивстві відомого журналіста Павла Шеремета, яке було скоєно три роки тому.

12. УВКПЛ продовжило документувати порушення міжнародного гуманітарного права і порушення прав людини в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією (надалі – Крим⁵). Російська Федерація як окупаційна держава у Криму досі не надала УВКПЛ доступ на півострів, відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН про територіальну цілісність України 68/262 та резолюцій ГА ООН 71/205, 72/190 та 73/263. Уряд України також не забезпечив надання рівного доступу до соціального забезпечення, зокрема пенсій та інших соціальних допомог, населенню Криму.

---

⁵ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 73/263 «Ситуація в галузі прав людини в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі, Україна», A/RES/73/263 (22 грудня 2018), п. 11.

13. У звітному періоді УВКПЛ спостерігало позитивні події у законодавчій сфері, зокрема прийняття у першому читанні законопроекту про узгодження українського законодавства з Римським статутом. Залишається, однак, занепокоєння щодо набрання чинності законом про державну мову, що може поставити під загрозу права меншин, особливо через відсутність відповідного законодавства стосовно меншин.

14. Діяльність УВКПЛ на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», істотно обмежена вже понад рік попри дискусії, що тривають на регулярних зустрічах із представниками обох самопроголошених «республік».⁶ Особливе занепокоєння викликає продовження, попри неодноразові звернення, відмови у доступі до місць тримання під вартою, а також неможливість здійснення УВКПЛ моніторингу поводження з затриманими і умов тримання під вартою в контексті переконливих тверджень про порушення прав людини. Отже, УВКПЛ ще раз закликає надати міжнародним спостерігачам, включно з УВКПЛ, безперешкодний, конфіденційний доступ до місць тримання під вартою та затриманих, відповідно до міжнародних стандартів.

II. Методологія УВКПЛ

15. Ця доповідь заснована на 205 докладних інтерв'ю з окремими особами, зокрема з жертвами та свідками порушень. Інформація також була отримана від родичів жертв та їхніх адвокатів, шляхом поїздок на місця, під час зустрічей з представниками Уряду, громадянського суспільства та іншими співрозмовниками, моніторингу судових засідань, а також шляхом аналізу судових документів, офіційних звітів, відомостей з відкритих джерел та інших відповідних матеріалів. Висновки ґрунтуються на перевірених інформації, одержаній з первинних і вторинних джерел, які визнані достовірними та надійними. Отримана інформація включається до доповіді за умови, що дотримано стандарт доказування, який передбачає наявність «достатніх підстав». Вважається, що цей стандарт є дотриманим, якщо на основі масиву перевіреної інформації для звичайного розсудливого спостерігача існують достатні підстави вважати, що викладені факти дійсно мали місце і, якщо робляться правові висновки, що ці факти відповідають усім елементам складу порушення. Хоча УВКПЛ не може надати вичерпний виклад усіх порушень прав людини, скоєних на всій території України, воно отримує та перевіряє інформацію за допомогою цілого ряду засобів згідно зі своєю методологією і буде свої висновки, виходячи з перевірених окремих випадків.

16. УВКПЛ застосовує такий самий стандарт доказування в процесі документування жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом⁷. У деяких випадках документування може займати певний час, перш ніж можуть бути зроблені певні висновки, що означає, що кількість жертв серед цивільного населення з часом переглядається з урахуванням нововиявленої інформації. УВКПЛ застосовує стандарт «достатні підстави» для віднесення відповідальності за жертви серед цивільного населення до певної сторони, враховуючи географічне розташування інциденту, напрямок вогню, а також загальний контекст інциденту.

17. Згідно з принципом «не нашкодуй», УВКПЛ отримує від джерел інформовану згоду на використання наданої ними інформації, чим забезпечується належна конфіденційність.

18. На території, яка контролюється Урядом, УВКПЛ має свободу пересування та повний і безперешкодний доступ до всіх місць та осіб. На противагу цьому, діяльність УВКПЛ та території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою» істотно обмежена вже понад рік попри дискусії, що тривають на регулярних зустрічах із представниками обох самопроголошених «республік».

---

⁶ За винятком виїздів на місця для документування жертв серед цивільного населення і пов'язаних із конфліктом пошкоджень майна цивільних осіб на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», які відновилися навесні 2019 року.

⁷ Докладнішу інформацію див. у Доповіді УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 лютого до 15 травня 2019 р., п. 20, текст доступний за посиланням www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraine16Feb-15May2019_EN.pdf.

УКРАЇНА: ЖЕРТВИ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ВЗДОВЖ ЛІНІЇ ЗІТКНЕННЯ ЗА ПЕРІОД З 16 ТРАВНЯ ДО 15 СЕРПНЯ 2019 РОКУ

Кордони та назви, наведені на цій карті, та використані на ній позначення не означають офіційного схвалення чи згоди ООН.

Дата створення: 2 Вересень 2019 Автор: OHCHR Emergency Response Section Джерело: УВКПЛ ММПЛУ, ОКГП, OSM Контакти: imsupport@ohchr.org

III. Вплив бойових дій

19. Упродовж звітного періоду бойові дії продовжували впливати на життя цивільного населення, що живе у зоні конфлікту на сході України. Регулярні перестрілки через лінію зіткнення загрожували життю і здоров'ю мешканців цієї території. Цивільні об'єкти, зокрема заклади освіти та приватне майно, продовжували зазнавати пошкоджень. Відновлення режиму «безстрокового» припинення вогню з 21 липня 2019 року, погоджене Тристоронньою контактною групою в Мінську, привело до зменшення масштабів бойових дій та істотного скорочення кількості жертв серед цивільного населення.

20. У звітному періоді виповнилося чотири роки з часу прийняття Урядом України рішення⁸ про відступ від окремих гарантій прав людини за Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод через ситуацію в сфері безпеки у зоні конфлікту. УВКПЛ з жалем відзначає, що востаннє Уряд переглядав обсяг і територіальне застосування вищезгаданого відступу більш ніж два роки тому, у січні 2017 року⁹. УВКПЛ ще раз закликає Уряд регулярно переглядати необхідність і пропорційність заходів щодо відступу¹⁰.

A. Ведення бойових дій та жертви серед цивільного населення

«У мене немає волі до життя, але я боюся помирати. Всім байдуже до мене.»

- Літній чоловік, який живе у безпосередній близькості до району посиленої військової присутності

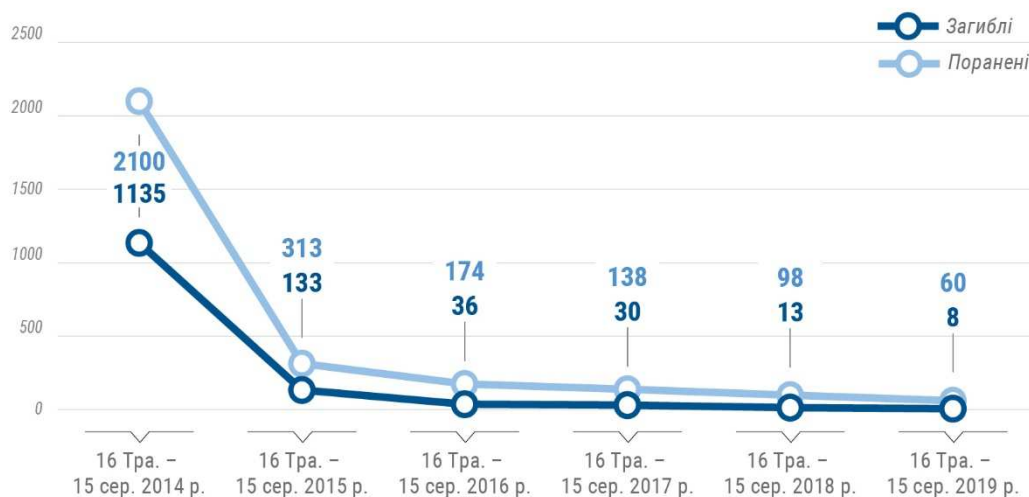
21. У період з 16 травня до 15 серпня 2019 року УВКПЛ зафіксувало 68 жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом: вісім загиблих (чотири жінки та чотири чоловіки) і 60 поранених (31 чоловік, 20 жінок, шість дівчаток і три хлопчики), що на 51,1 відсотка більше порівняно з попереднім звітним періодом, з 16 лютого до 15 травня 2019 року, коли було зафіксовано 45 жертв серед цивільного населення (10 загиблих та 35 поранених). Незважаючи на це збільшення, звітний період був позначений найменшою кількістю жертв серед цивільного населення порівняно з аналогічними календарними періодами (з середини травня до середини серпня) 2014-2018 років. З 56 жертв у результаті артилерійських обстрілів і вогню з стрілецької зброї та легких озброєнь (СЗЛО), що мали місце у звітному періоді, 55 припали на період до поновлення режиму припинення вогню (21 липня), погодженого у Мінську, а одна – на період після цього. Причиною ще однієї жертви після поновлення режиму припинення вогню стала міна.

⁸ Верховна Рада України, Постанова від 21 травня 2015 р. «Про Заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод». Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 травня до 15 серпня 2016 р., пп. 15-17, текст доступний за посиланням www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine15thReport.pdf.

⁹ Восьма періодична доповідь України за ст. 40 МПГПП, подана 25 липня 2018 р., п. 57, текст доступний за посиланням https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fUKR%2f8&Lang=en.

¹⁰ Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 травня до 15 серпня 2017 р., п. 160, текст доступний за посиланням www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UARep19th_EN.pdf. Див. також Сіракузькі принципи про положення стосовно обмеження і умалення прав у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, п. 55 (додаток до документа ООН E/CN.4/1984/4 (1984) I).

КІЛЬКІСТЬ ЖЕРТВ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД ПОРІВНЯНО З АНАЛОГІЧНИМ ПЕРІОДОМ ПОПЕРЕДНІХ РОКІВ (16 травня – 15 серпня)

Дата створення: 10 вересня 2019 р. Джерело: ММПЛ УВКПЛ

22. Упродовж звітного періоду артилерійські обстріли та вогонь із СЗЛЮ призвели до загибелі п'яти цивільних осіб (трьох чоловіків і двох жінок) та поранення 51 цивільної особи (25 чоловіків, 19 жінок, шістьох дівчаток і одного хлопчика). Це на 180 відсотків більше порівняно з попереднім звітним періодом (коли дві особи загинули, а 18 отримали поранення). З 56 жертв серед цивільного населення, спричинених артилерійськими обстрілами та вогнем із СЗЛЮ, 33 (двоє загиблих і 31 поранений) були зафіксовані на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», а 13 (один загиблий і 12 поранених) – на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», і усі ці жертви можуть бути спричинені діями Уряду. Дев'ять жертв серед цивільного населення (двоє загиблих і семеро поранених) були зафіксовані на території, яка контролюється Урядом, а одна – на «нічийній землі»; всі ці жертви можуть бути спричинені діями озброєних груп «Донецької народної республіки».

23. Наприклад, 14 червня 2019 у результаті артилерійського обстрілу в Мар'їнці (Донецька область), що контролюється Урядом, було поранено п'ятеро цивільних осіб, включно з дев'ятирічною дівчинкою. 11 липня у Чермалику (Донецька область), що контролюється Урядом, чоловік отримав тяжкі поранення внаслідок артилерійського обстрілу поруч із його будинком, від яких він пізніше помер у лікарні. 20 липня під час артилерійського обстрілу Первомайську (Луганська область), що контролюється озброєними групами, одна жінка загинула, а троє чоловіків, троє жінок та двоє дівчаток були поранені.

24. Упродовж звітного періоду інциденти, пов'язані з мінами, та поводження з вибухонебезпечними пережитками війни (ВПВ) стали причиною 12 жертв серед цивільного населення (троє загиблих¹¹ і дев'ятеро поранених¹²). П'ять із них (один загиблий та четверо поранених) були зафіксовані на території, яка контролюється Урядом, п'ять (двоє загиблих і троє поранених) – на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», а двоє поранених – на території, яка контролюється «Луганською народною республікою».

ПРИЧИНИ ЖЕРТВ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ЗА ПЕРІОД ІЗ 16 ТРАВНЯ ДО 15 СЕРПНЯ 2019 РОКУ

Дата створення: 10 вересня 2019 р. Джерело: ММПЛ УВКПЛ

¹¹ Усі – чоловіки.

¹² 5 чоловіків, 2 жінки, 2 хлопчики.

ХРОНОЛОГІЯ ЖЕРТВ СЕРЕД ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ за період з 1 січня 2018 р. до 15 серпня 2019 р.

Дата створення: 10 вересня 2019 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

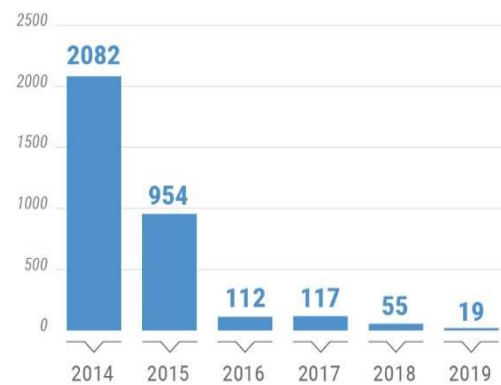
25. За весь період конфлікту, з 14 квітня 2014 року до 15 серпня 2019 року, УВКПЛ зафіксувало загалом 3041 загиблого серед цивільного населення (1804 чоловіки, 1053 жінки, 98 хлопчиків, 49 дівчаток і 37 дорослих, чия стать невідома). Враховуючи 298 загиблих на борту літака рейсу МН17 «Малайзійських авіаліній» 17 липня 2014 року, загальна кількість загиблих серед цивільного населення у зв'язку з конфліктом становить щонайменше 3338 осіб. Кількість поранених цивільних осіб, за оцінками, перевищує 7 тисяч.

26. УВКПЛ вітає прогрес у розробленні національної стратегії з захисту цивільного населення у збройних конфліктах і закликає негайно її прийняти з подальшим розробленням відповідного плану дій та виділення відповідних коштів з бюджету.

1. Напади на об'єкти, захищені міжнародним гуманітарним правом

27. УВКПЛ нагадує, що міжнародне гуманітарне право захищає від нападів цивільні об'єкти, зокрема об'єкти водопостачання та заклади освіти¹³. УВКПЛ вітає

КІЛЬКІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ, ЗАГИБЛИХ У ЗВ'ЯЗКУ З КОНФЛІКТОМ за 2014-2019 роки

Дата створення: 10 вересня 2019 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

¹³ Норма 38 звичаєвого міжнародного гуманітарного права (МГП) говорить, що кожна сторона, яка перебуває у конфлікті, повинна поважати культурні цінності. Під час військових операцій слід особливо дбати про те, щоб уникнути завдання шкоди будівлям, призначеним для цілей релігії, мистецтва, науки, освіти або благодійності, а також історичним пам'яткам, якщо вони не є військовими об'єктами. Крім цього, цінності, які мають велике значення для культурної спадщини кожного народу, не повинні ставати об'єктом нападу, за винятком випадків, коли цього вимагає настійна військова необхідність. Хенкертс, Досвальд-Бек, Звичаєве міжнародне гуманітарне право, т. I. Норма 40 звичаєвого МГП встановлює, що кожна сторона, яка перебуває у конфлікті, повинна захищати культурні цінності. Заборонені будь-яке захоплення, знищення чи навмисне пошкодження релігійних, благодійних, освітніх, мистецьких і наукових установ, історичних пам'яток, творів мистецтва і наукових праць, а також будь-які акти крадіжки, пограбування чи незаконного присвоєння у будь-якій формі культурних цінностей, які мають велике значення для культурної спадщини кожного народу, а також будь-які акти

неодноразові обіцянки Уряду підписати Декларацію про безпеку шкіл, що може сприяти запобіганню нападам на заклади освіти в зоні конфлікту і забезпечити, щоб діти отримували освіту в безпечних умовах і без зайвих перешкод¹⁴, і закликає підписати Декларацію, враховуючи, що у вересні починається новий навчальний рік.

28. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ продовжило документувати пошкодження, завдані закладам освіти в результаті бойових дій, що тривають. Хоча на звітний період припали шкільні канікули та ніхто не загинув і не був поранений, стіни та вікна кількох шкіл, розташованих по обидва боки від лінії зіткнення, були пошкоджені уламками або пулями.

29. Наприклад, 7 липня 2019 року у школі № 30 у Горлівці (Донецька область), яка контролюється озброєними групами, було пошкоджено вікно в одному з класів, за твердженнями – вогнем із великокаліберного кулемета¹⁵. Наступного разу будівля школи отримала пошкодження 12 серпня 2019 року¹⁶. 8 липня 2019 року під артилерійський обстріл, який тривав усю ніч, потрапила школа у Хрещатицькому (Донецька область), внаслідок чого у ній були пошкоджені вікна¹⁷. 11 липня 2019 року артилерійським обстрілом було пошкоджено школу і господарську будівлю в Луковому (Донецька область), що контролюється озброєними групами¹⁸.

30. Протягом звітнього періоду кластер з води, санітарії та гігієни (WASH)¹⁹ зафіксував 21 випадок, коли об'єкти водопостачання та санітарії потрапили під обстріл. В одному з випадків, з 13 по 14 липня, Донецька фільтраційна станція, що постачає воду приблизно 380 000 людей, тричі потрапляла під обстріл, змушуючи працівників станції, що там знаходилися, ховатися в бомбосховищах.

В. Економічні та соціальні права осіб, постраждалих від конфлікту, і свобода пересування

31. Почався шостий рік конфлікту, який продовжив впливати на здійснення соціальних і економічних прав мільйонами цивільних осіб, зокрема дітей, літніх людей та осіб з інвалідністю.

1. Засоби правового захисту та відшкодування для населення, постраждалого від конфлікту

32. Упродовж звітнього періоду українські суди винесли щонайменше чотири рішення щодо відшкодування шкоди сім'ям цивільних осіб, загинувших через конфлікт, присудивши виплатити цим сім'ям суми, зазначені ними у позовах.²⁰ Хоча УВКПЛ вітає таке позитивне зрушення, викликає занепокоєння те, що Уряд не виконує ці рішення, натомість оскаржуючи їх. Крім того, отримання таких рішень – тривалий, складний процес, і право на правовий захист і відшкодування було б краще

вандалізму стосовно цих цінностей. Хенкерте, Досвальд-Бек, Звичасве міжнародне гуманітарне право, т. I.

¹⁴ У березні 2019 р. Міністр освіти і науки оголосила, що міністерство готує документи щодо підписання Декларації на розгляд Кабінету Міністрів. Пізніше, на Третій міжнародній конференції з безпеки шкіл, що відбулася 27-29 травня 2019 р. в Іспанії, заступник Міністра освіти і науки заявив, що плани України щодо підписання Декларації «є практично остаточними».

¹⁵ Візит УВКПЛ 11 липня 2019 р.

¹⁶ Візит УВКПЛ 22 липня 2019 р.

¹⁷ Візит УВКПЛ 15 липня 2019 р.

¹⁸ Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні, Останні новини від Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ в Україні на основі інформації, що надійшла станом на 14 липня 2019 року, 19:30, текст доступний за посиланням www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine/425717

¹⁹ Кластери – це групи гуманітарних організацій, як системи ООН так і не системи ООН, в кожному з основних секторів гуманітарної діяльності, наприклад вода, здоров'я та логістика. Вони формуються Постійним міжвідомчим комітетом та мають чіткі обов'язки щодо координації своїх тематичних сфер роботи. Див. www.humanitarianresponse.info/clusters для отримання додаткової інформації про кластерну систему.

²⁰ В усіх чотирьох справах представником у судах був БФ «Право на захист». Одна з постанов доступна за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83385759>.

забезпечене шляхом запровадження адміністративної процедури стосовно позовів про відшкодування.

2. Житлові, земельні та майнові права

33. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ продовжило документувати порушення прав людини на житло, землю і майно. Використання майна цивільних осіб у військових цілях без компенсації залишається предметом глибокої стурбованості. Ані національні, ані місцеві органи влади не забезпечили житлом і не виплатили компенсацію особам, які переїхали через використання їхнього майна у військових цілях або через безпосередню близькість до військових позицій.

34. Згідно зі своїм обов'язком захищати й забезпечувати житлові права Уряд, уперше з початку конфлікту, видав законодавчий акт, яким створено механізм надання компенсації за будинки, зруйновані через конфлікт²¹. Проте, всупереч міжнародним нормам²², постанова, прийнята Кабінетом Міністрів, поширюється тільки на тих цивільних осіб, які залишаються проживати у населеному пункті, в якому було зруйновано їхнє майно. Дія постанови не поширюється на ВПО та інших осіб, які переїхали до іншого населеного пункту. Також, вона не застосовується до осіб, котрі проживають на території, яка контролюється озброєними групами.

35. Розмір компенсації обмежений сумою у 300 тис. гривень (близько 12 тис. дол. США). Це еквівалентно приблизно 24-26 кв. м житла у районах, постраждалих від конфліктом, чого недостатньо для сімей, які складаються більш ніж з однієї особи. Крім того, УВКПЛ занепокоєне тим, що в чинному бюджеті асигнувань на цей механізм не передбачено, і Уряд, імовірно, не зможе включити запит на фінансування до бюджету на наступний рік, через що виплата компенсацій буде відкладена на період після 2020 року. У тексті постанови також нечітко визначено можливість його ретроактивного застосування, зокрема вона може не поширюватися на весь період збройного конфлікту, тому що в тексті використано формулювання «надзвичайна ситуація воєнного характеру».

36. Постанова містить також положення про коло повноважень комісій, що мають створюватися для документування причин і наслідків руйнування. У цьому відношенні УВКПЛ вітає роботу, проведену спільно національними та міжнародними організаціями, та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини (надалі – «Уповноважений з прав людини») з розроблення проекту нормативного акту про порядок документування пошкоджень майна цивільних осіб і про коло повноважень комісій, призначених для оцінювання розміру шкоди. Проект цього документа можна використати як основу для подальшої роботи з виконання постанови.

37. УВКПЛ знов задокументувало випадки, де військові використали житло цивільного населення, не оплатили рахунки за комунальні послуги, пов'язані з цим використанням, завдали шкоди майну та пограбували його. Наприклад, у Верхньоторецькому (Донецька область), яке контролюється Урядом, літнє подружжя отримало рахунок за електроенергію на суму майже 30 тис. грн (приблизно 1175 дол. США) після того, як прибудова до їхнього будинку використовувалася військовими близько чотирьох років. Упродовж цього періоду дах будинку зазнав пошкоджень через артилерійські обстріли, а відремонтувати його було неможливо через присутність військових. Крім того, було вкрадено або пошкоджено техніку і електричне обладнання сім'ї. Аналогічні випадки були задокументовані в Авдіївці, Новгородському і Старогнатівці (Донецька область), що контролюються Урядом.

«Ми чекали цього будинку 35 років, прожили у ньому три місяці, а тепер стали безпритульними.»

- Цивільна особа, якій довелося залишити свою оселю через її використання у військових цілях

²¹ Див. Постанову Кабінету Міністрів від 10 липня 2019 р. № 623, якою внесені зміни до Постанови від 18 грудня 2013 р. № 947, текст доступний за посиланням <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/947-2013-п>.

²² Підкомісія ООН із заохочення і захисту прав людини, Принципи ООН з реституції житла та майна біженців та переміщених осіб, 28 червня 2005, E/CN.4/Sub.2/2005/17.

Використання будинків у військових цілях в Авдіївці (Донецька область)

З лютого 2015 року мешканці будинку № 15 по вулиці Воробйова в Авдіївці (територія Донецької області, яка контролюється Урядом) були змушені залишити свої квартири з міркувань безпеки та захисту, що виникли через присутність військовослужбовців Збройних сил України та співробітників інших правоохоронних органів. Мешканці квартир повідомили, що у 2014 році українські військові та правоохоронці зайняли деякі порожні квартири і попросили решту мешканців звільнити свої домівки. Ті, хто залишився, потерпали від сильних артилерійських обстрілів. Деякі переміщені мешканці, які повернулися, щоб перевірити стан свого майна, повідомили, що військовослужбовці розікрали або пошкодили меблі, електронні прилади та особисті речі.

З 2014 року вісімнадцять мешканців подали до місцевої поліції скарги за фактом крадіжки та умисного знищення майна. Жодна з цих скарг по суті не розглянута. За повідомленнями, одна з причин неефективного розслідування, зазначених поліцією, полягає у відсутності в неї доступу до квартир через присутність військових у будівлі та у безпосередній близькості від неї.

Органи влади не надали мешканцям, що були змушені залишити свої квартири, прийнятні варіанти альтернативного житла, і не виплатили жодної компенсації за пошкодження майна або інші збитки, спричинені військовими, зокрема за неоплачені рахунки за комунальні послуги. Як результат, 24 домогосподарства, зокрема сім'ї з дітьми, особи з інвалідністю та літні люди, були змушені самостійно знайти безпечне житло і оплачувати його.

38. УВКПЛ відзначає інформацію про те, що органи влади Донецької та Луганської областей надали тимчасове житло 12 постраждалим від конфлікту сім'ям цивільних осіб у Торезьку та Золотому-4.²³ Проте, у той час як житло, надане восьми з цих сімей у Торезьку, було адекватним, УВКПЛ занепокоєне неналежним станом будинків, наданих чотирьом сім'ям у Луганській області, зокрема відсутністю в них прийнятних санітарних умов і опалення.²⁴ Крім того, занепокоєння викликає гарантія проти необґрунтованого виселення, тому що це житло надається тільки як тимчасовий захід, у багатьох випадках – лише на один рік, без будь-якої гарантії довгострокового рішення, у випадку, коли сім'ї не можуть повернутися до своїх осель через конфлікт. Наданням тимчасового житла неможна замінити право цивільного населення на реституцію та компенсацію за втрачене житло.

39. УВКПЛ занепокоєне тим, що сім'ї цивільних осіб (з дитиною), яку примусово виселили з її квартири на території, що контролюється «Донецькою народною республікою», може зіштовхнутися також з експропріацією майна «міністерством державної безпеки». Жодного альтернативного житла сім'ї не запропонували.

3. Право на соціальне забезпечення та соціальний захист

40. УВКПЛ з жalem відзначає продовження здійснення Урядом дискримінаційної політики та дискримінаційних заходів щодо виплати пенсій, зокрема для отримання пенсійних виплат пенсіонери, котрі проживають на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою», зобов'язані зареєструватися як ВПО.²⁵ Як результат, сотні тисяч пенсіонерів не

²³ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 серпня до 15 листопада 2018 р., приклад стосовно с. Золоте-4, текст доступний за посиланням www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/24thReportUkraineAugust_November2018_EN.pdf

²⁴ Див. Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, Зауваження загального порядку щодо права на достатнє житло, текст доступний за посиланням www.escr-net.org/resources/general-comment-7.

²⁵ Прив'язка виплати пенсій до реєстрації як ВПО створює перешкоду для доступу до соціального забезпечення. Див. ООН, Інформаційна довідка, Виплата пенсії ВПО та особам,

отримали свої пенсійні виплати.²⁶ УВКПЛ відзначає пропозицію Президента України щодо продовження терміну, протягом якого може накопичуватися заборгованість із виплати пенсій, але закликає новий Уряд прийняти більш усеосяжний підхід до пошуку рішення цієї ситуації, зокрема шляхом скасування прив'язки доступу до пенсій до необхідності реєстрації як ВПО.

4. Свобода пересування

41. Після досягнення домовленості про розведення сил і засобів²⁷ сторони конфлікту погодилися провести ремонт пошкодженого мосту на КПВВ «Станиця Луганська» (Луганська область). Це значно зменшило б труднощі, з якими стикається цивільне населення під час перетину цього пішохідного переходу, єдиного КПВВ у Луганській області. УВКПЛ відзначає це позитивне зрушення і розглядає його як крок до забезпечення безпечних умов перетину та поваги до людської гідності по обидва боки від лінії зіткнення²⁸.

42. УВКПЛ вітає прийняття Кабінетом Міністрів постанови, що запроваджує процедуру перетину лінії зіткнення²⁹. Нова постанова містить положення, що зобов'язують відповідний орган розробити перелік товарів, заборонених для переміщення через лінію зіткнення. Він замінить чинний перелік товарів, дозволених для переміщення, що стало можливим завдяки тривалій адвокації зі сторони УВКПЛ, правозахисних і гуманітарних організацій. Документ містить детальну інформацію про процедуру перетину для дорослих та дітей, громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Крім того, постанова покладає відповідальність за утримання КПВВ на органів влади Донецької та Луганської областей.

43. УВКПЛ також вітає кроки, здійснені військово-цивільними адміністраціями Донецької та Луганської областей для полегшення труднощів перетину КПВВ. Зокрема УВКПЛ схвалює зусилля органів влади Луганської області з забезпечення безкоштовного перевезення найбільш уразливих цивільних осіб (як-от літні люди, особи з інвалідністю, маломобільні особи, вагітні жінки та діти).³⁰

IV. Право на свободу і особисту недоторканність

A. Доступ до місць тримання під вартою

44. Упродовж звітного періоду УВКПЛ продовжило користуватися доступом до офіційних місць тримання під вартою. УВКПЛ також мало можливість проводити конфіденційні інтерв'ю з затриманими на території, яка контролюється Урядом, згідно з міжнародними стандартами, за винятком однієї затриманої особи, яка перебувала у СБУ в Києві. УВКПЛ провело інтерв'ю з 91 особою, затриманою або ув'язненою у зв'язку з конфліктом (78 чоловіками та 13 жінками), у слідчих ізоляторах (СІЗО) Бахмуга, Дніпра, Харкова, Херсона, Маріуполя, Миколаєва, Одеси, Старобільська, Вільнянська і Запоріжжя та у виправних колоніях Харківської, Полтавської та Дніпропетровської областей.

45. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» і «Луганською народною республікою», УВКПЛ, як і раніше, не мало доступу до місць тримання під вартою, попри неодноразові звернення, і тому зберігає серйозне занепокоєння щодо поведінки із затриманнями та умов тримання під вартою за

які проживають на територіях, не підконтрольних Уряду на сході України, текст доступний за посиланням www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/document/briefing-note-pensions-united-nations-ukraine-february-2019.

²⁶ Там само, с. 2.

²⁷ Домовленість було досягнуто на засіданні Тристоронньої контактної групи 5 липня 2019 р.

²⁸ Упродовж звітного періоду щонайменше три цивільні особи (усі – чоловіки) померли від погіршення стану здоров'я під час перетинання КПВВ або очікування в черзі на КПВВ.

²⁹ Постанова, що встановлює порядок в'їзду осіб та переміщення товарів через лінію зіткнення, текст доступний за посиланням www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-vyizd-815.

³⁰ Міст через ріку був пошкоджений у 2014 р. і не ремонтувався через бойові дії, через що люди змушені переходити його кругим дерев'яним настилом.

відсутності міжнародного нагляду. Тим не менш, УВКПЛ змогло отримати інформацію про умови тримання під вартою у виправних колоніях на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», з інтерв'ю з переведеними особами, ув'язненими до початку конфлікту³¹.

В. Свавільні затримання, насильницькі зникнення, катування і жорстоке поводження

«Краще не казати, що вас били співробітники СБУ. Кажіть, що ви впали вдома»

- Лікар у розмові з затриманим

46. На території, яка контролюється Урядом, УВКПЛ продовжило документувати випадки свавільних арештів і затримань співробітниками СБУ осіб, які, за твердженнями, пов'язані з озброєними групами³².

47. Наприклад, УВКПЛ задокументувало випадок, коли СБУ з 7 до 12 серпня 2019 свавільно тримала під вартою в неофіційних місцях тримання чоловіка, офіційно не заарештувавши його. 7 серпня 2019 року цей чоловік був затриманий національною поліцією на контрольно-пропускному пункті у Петропавлівці через те, що його прізвище було зазначено на веб-сайті «Миротворець»³³. Поліцейські відвезли його до відділень поліції у Петропавлівці та Северодонецьку, де зареєстрували як відвідувача, допитали без присутності адвоката, змусили пройти перевірку на поліграфі та записали на відео його зізнання щодо участі в діяльності озброєних груп. 8 серпня, вночі, двоє співробітників СБУ відвезли його у невідоме місце і знов допитали без присутності адвоката. Уранці вони відвезли його до Северодонецька, ще раз допитали та тримали всю ніч на орендованій квартирі. 9 серпня чоловіка відвезли до прокуратури, де він уперше зустрівся зі своїм безкоштовним адвокатом, призначеним для надання йому правової допомоги, і де йому було вручено повідомлення про підозру за ст. 258³ Кримінального кодексу України (створення терористичної групи чи терористичної організації). Того ж дня суддя Северодонецького міського суду призначив на 12 серпня судові засідання, не виносячи рішення про його затримання. Тим не менш, після слухання, коли його адвокат пішов, співробітники СБУ продовжили свавільно тримати чоловіка під вартою в орендованій квартирі у Северодонецьку, де він перебував дві ночі. 12 серпня його доставили до Лисичанського міського суду, який виніс рішення про взяття його під варту терміном на 60 діб³⁴.

48. УВКПЛ продовжило документувати випадки, що мали місце у попередніх звітних періодах і є прикладом тенденції, вже виявленої УВКПЛ раніше, зокрема випадки катувань і жорстокого поводження з затриманими з боку СБУ. 14 квітня 2016 року співробітники СБУ свавільно затримали чоловіка у Харківській області. Вони надягли йому наручники, посадили у мікроавтобус і відвезли у невідомому напрямку. У лісі п'ятеро або шестеро чоловіків у балаклавах кинули його на землю та побили,

³¹ Див. нижче розділ «Становище осіб, ув'язнених до початку конфлікту». Детально про категорії осіб, ув'язнених до початку конфлікту, див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 серпня до 15 листопада 2018 р. до 15 лютого 2019 р., виноска 58, текст доступний за посиланням

www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/24thReportUkraineAugust_November2018_EN.pdf

³² Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 листопада 2015 р. до 15 лютого 2016 р., пп. 48-49, текст доступний за посиланням

www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine_13th_HRMMU_Report_3March2016.pdf;

Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 лютого до 15 травня 2016 р., текст доступний за посиланням

www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Ukraine_14th_HRMMU_Report.pdf.

³³ На веб-сайті «Миротворець» розміщуються персональні дані осіб, які, за твердженнями, пов'язані з озброєними групами і (або) яких називають «терористами». Це порушує презумпцію невинуватості, право на недоторканність приватного життя та захист персональних даних. Ці дані часто використовуються як єдина причина для арешту осіб.

³⁴ Кримінальне провадження за ст. 258³ Кримінального кодексу України було зареєстровано у Єдиному реєстрі досудових розслідувань 8 серпня 2019 р. Інформація про його затримання і його зізнання, записане на відео, були оприлюднені Головним управлінням Національної поліції в Луганській області та СБУ відповідно 9 і 12 серпня 2019 р.

ударяючи ногами та стрибаючи на ньому. Ці чоловіки змусили його стати на коліна і націлили пістолет йому в голову. Під час побиття чоловіка питали про його ймовірну співпрацю з Російською Федерацією та отримане звітти фінансування. Після цього співробітники СБУ провели обшук у нього вдома і знов відвезли у ліс, де знов били та катували електричним струмом, а потім, надягнувши йому на голову мішок, доставили до Харківського управління СБУ. Там, перед тим як звільнити, його примусили підписати папери, які він не міг прочитати. Після звільнення, він десять днів лежав у лікарні зі струсом мозку та травмами спини, голови й рук.³⁵

49. У звітному періоді УВКПЛ задокументувало випадки свавільного затримання у Харкові в контексті призову до Збройних сил України, який не відповідав стандартному порядку призову, зокрема представниками військового комісаріату, які не мають права затримувати людей.³⁶ Наприклад, 28 травня 2019 року приблизно восьмеро чоловіків, які працюють у військовому комісаріаті схопили чоловіка, який увечері повертався додому. Його посадили в автомобіль і відвезли до районного комісаріату, де всю ніч протримали взаперті. Наступного ранку його відвезли до збірного пункту. Йому пригрозили 20 роками позбавлення волі у разі спроби відмовитись від проходження військової служби³⁷. 30 травня його відпустили, після того, коли він виклав на популярному веб-сайті свою історію, яка відразу стала дуже популярною. Коли він ухорив, співробітники цієї установи пригрозили йому: «Коли ходитимеш містом, оглядайся»³⁸.

50. УВКПЛ продовжило документувати випадки, коли осіб свавільно затримували на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою», і на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», які мали місце як до звітного періоду,³⁹ так у звітному періоді⁴⁰.

51. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» затримання зазвичай починалося з «адміністративного арешту» на 30 діб⁴¹, під час якого осіб тримали без зв'язку з зовнішнім світом. Осіб тримали під вартою в «управлінні по боротьбі з організованою злочинністю» або в Донецькому ізоляторі тимчасового тримання (ІТТ). Через 30 діб деяких осіб звільняли, а решту переводили до Донецького СІЗО.⁴²

52. УВКПЛ задокументувало також випадок «превентивного арешту»⁴³ на території, яка контролюється «Луганською народною республікою». 16 травня 2019 року «міліція» свавільно заарештувала чоловіка у Лутугиному. Наступного дня близько восьмеро чоловіків у штатському провели обшук у нього вдома, вилучивши деякі речі, зокрема мобільні телефони та електронну книгу. Коли дружина жертви попросила у «міліції» інформацію про його місцезнаходження, їй відповіли, що жертву «заарештовано» «правоохоронними органами» «Луганської народної республіки» і її чоловіка триматимуть під вартою без зв'язку з зовнішнім світом 30 діб. 16 липня 2019

---

³⁵ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 26 червня 2019 р. Чоловіка обвинуватили за ч. 1 ст. 110 Кримінального кодексу України (посягання на територіальну цілісність і недоторканність України).

³⁶ УВКПЛ відомо щонайменше про 11 осіб, які були свавільно затримані у рамках весняного призову до Збройних сил України. Інтерв'ю, проведені УВКПЛ 28 травня, 4 червня, 13 червня, 24 червня 2019 р.

³⁷ У Кримінальному кодексі України встановлено, що ухилення від призову на строкову військову службу карається обмеженням волі на строк до трьох років (ст. 335), а ухилення військовозобов'язаного від військового обліку після попередження, зробленого військовим комісаріатом, - штрафом або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців (ст. 337).

³⁸ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 4 червня 2019 р.

³⁹ Інтерв'ю, проведені УВКПЛ 26 липня 2019 р.

⁴⁰ Інтерв'ю, проведені УВКПЛ 1, 3 та 10 липня, 1 серпня 2019 р.

⁴¹ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 серпня до 15 листопада 2017 р., п. 40, текст доступний за посиланням www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/UAReport20th_EN.pdf.

⁴² Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 26 липня 2019 р.

⁴³ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 листопада 2017 р. до 15 лютого 2018 р., п. 35, текст доступний за посиланням www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraineNov2017-Feb2018_EN.pdf

року представник «міліції» повідомив дружину жертви про те, що її чоловіка «заарештовано» за підозрою у зберіганні вибухових пристроїв і він перебуває під вартою в «управлінні міліції» у Лутугиному. За твердженнями, 17 липня 2019 року «суд» формалізував його «затримання»⁴⁴.

С. Становище осіб, ув'язнених до початку конфлікту

53. УВКПЛ вітає переведення 124 осіб, ув'язнених до початку конфлікту, яке відбулося у травні та червні 2019 року, з виправних колоній на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», на територію, яка контролюється Урядом. Станом на 15 серпня 2019 року з території, яка контролюється «Луганською народною республікою» на територію, яка контролюється Урядом, загалом переведено 319 осіб, ув'язнених до початку конфлікту (зокрема 11 жінок).

54. Виходячи з результатів інтерв'ю з нещодавно переведеними ув'язненими, УВКПЛ занепокоєне тим, що у Суходільській виправній колонії № 36⁴⁵ продовжує застосовуватися примусова праця.⁴⁶ Тих, хто відмовлявся працювати, карали побиттям або поміщенням в одиночні камери. Крім того, ув'язнені часто не отримували належну медичну допомогу через відсутність у колоніях необхідних ліків і кваліфікованого медичного персоналу, тоді як у громаді є і те, й інше⁴⁷.

«Якщо вони захочуть, щоб ви працювали, ви обов'язково працюватимете.»

- Особа, ув'язнена до початку конфлікту, про примусову працю

55. Переведені ув'язнені також розповідали про дискримінацію за ознакою місця проживання і політичних поглядів осіб у виправних колоніях на території, яка контролюється «Луганською народною республікою». За словами ув'язнених, працівники колоній гірше ставилися до ув'язнених, зареєстрованих на території, яка контролюється Урядом, погрожували ізолювати їх, обзивали їх принизливими словами, як-от «укроп» або «бандера»⁴⁸. УВКПЛ задокументувало випадок, де ув'язненого з заходу України, який відкрито висловлював проукраїнські погляди, тримали в одиночній камері з квітня 2014 року до березня 2018 року.

56. УВКПЛ провело інтерв'ю з кількома переведеними ув'язненими з інвалідністю, які, поряд з іншими ув'язненими, повідомили, що у виправних колоніях на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», відсутні об'єкти інфраструктури, необхідні для забезпечення можливості користування основними зручностями та послугами без зайвих труднощів. Через важкі двері, високі ганки і відсутність ліфтів особам із фізичною інвалідністю дуже складно або неможливо дістатися таких об'єктів, як туалети, душові або їдальні й отже, підтримувати належну гігієну та рівень харчування. Такі ув'язнені вимушені звертатися по допомогу до інших ув'язнених, тому що персонал колоній жодної допомоги їм не надає.

57. УВКПЛ занепокоєне також браком правової бази і, як результат, відсутністю в українській системі правосуддя процедури зарахування часу перебування під вартою на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською

⁴⁴ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 3 та 18 липня 2019 р.

⁴⁵ У статті 8 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (МПГПП) встановлено: «Нікого не можуть приневолювати до примусової чи обов'язкової праці», за винятком праці, передбаченої вироком суду, що не передбачено Кримінальним кодексом України. Стаття 8 також допускає роботу, «котру, як правило, повинна виконувати особа, що перебуває в ув'язненні на підставі законного розпорядження суду, або особа, умовно звільнена від такого ув'язнення» (наприклад, виконання повсякденної роботи у місці несвободи, як-от прибирання чи приготування їжі). Тут, однак, праця здійснювалася на промислових об'єктах, імовірно у комерційних цілях (наприклад, виготовлення деталей поїздів).

⁴⁶ Інтерв'ю, проведені УВКПЛ 23 травня і 13 червня 2019 р.

⁴⁷ Правило 24 Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з ув'язненими (Правил Мандели) передбачає, що ув'язненим повинні бути забезпечені ті самі стандарти медико-санітарного обслуговування, які існують у суспільстві.

⁴⁸ Принизлива назва, яку застосовують до українців, яких вважають відданими націоналістичним поглядам.

народною республікою», та порядку ведення кримінальних проваджень щодо осіб, ув'язнених до початку конфлікту. Це не лише впливає на їхній доступ до засобів правового захисту після переведення на територію, яка контролюється Урядом, а й призводить до ситуації, яка може бути рівносильна свавільному затриманню.

58. В одному випадку, задокументованому УВКПЛ, українські суди відмовилися переглянути кримінальну справу чоловіка, взятого під варту з 2011 року⁴⁹ і переведеного на територію, яка контролюється Урядом, у квітні 2019 року. Підставою для відмови послужило небажання суду відкрити конверт з матеріалами його справи, переданий з так званого «верховного суду» «Луганської народної республіки». Суд розглянув справу тільки після того, як спеціальна комісія ухвалила рішення про чинність матеріалів справи. У результаті затримки вищезгадана особа провела під вартою на додаток до остаточного вироку ще сім місяців⁵⁰. УВКПЛ вітає ці зусилля, але зауважує, що вони були докладені тільки після численних клопотань жертви та втручання УВКПЛ.

V. Відправлення правосуддя і відповідальність

A. Відправлення правосуддя у справах, пов'язаних із конфліктом

«Підсумовуючи, ніякого судового процесу немає. Я хотів би сам їх застрелити, тому що суд не працює, а час іде.»

- Батько жертви про неможливість притягнення до відповідальності порушників прав його сина

59. УВКПЛ задокументувало порушення прав на справедливий судовий розгляд у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом⁵¹, перш за все права на судовий розгляд без необґрунтованої затримки, права на розгляд неупередженим судом і права на адвоката. Крім того, жертви порушень прав людини потерпали від відсутності ефективних засобів правового захисту через те, що Уряд України не забезпечує ефективне розслідування і судове переслідування порушників.

60. За період із 16 травня до 15 серпня 2019 року українські суди першої інстанції винесли 95 вироків щодо 99 осіб у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом.⁵² У цих справах троє обвинувачених були виправдані, 96 були визнані винними, зокрема 6 – в порядку спеціального судового провадження (in absentia), а 85 – після того, як вони визнали себе винними або уклали угоду про визнання винуватості.⁵³

⁴⁹ У листопаді 2011 р. його було обвинувачено у вбивстві за побутовими мотивами і затримано У 2014 р. один із судів Луганської області визнав його винним і засудив до шести з половиною років позбавлення волі. Луганський апеляційний суд чотири рази скасовував вирок та відправляв справу на перегляд. Справу було відправлено у Сватівський районний суд на п'ятий перегляд, але через спалах збройного конфлікту на сході України у 2014 р. справу не було повернуто до місцевого суду. Дана особа перебувала під вартою на території, яка контролюється «Луганською народною республікою», впродовж п'яти років без будь-яких зрушень у справі.

⁵⁰ 5 липня 2019 р. Сватівський районний суд засудив чоловіка до семи років позбавлення волі, після чого його було негайно звільнено. Загалом він відбув в ув'язненні сім років і сім місяців.

⁵¹ Злочини, визначені у статтях 109-114¹, 258-258⁵, 260 і 261 Кримінального кодексу України, становлять «злочини, пов'язані з конфліктом».

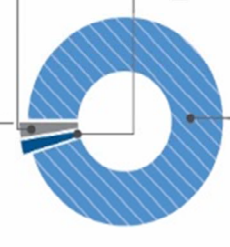
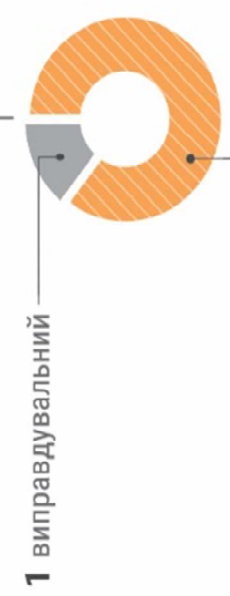
⁵² Див. Інфографіку на ст. 16 для докладнішої інформації.

⁵³ Відповідно до інформації з Єдиного державного реєстру судових рішень. Див. <http://reyestr.court.gov.ua>.

ВИРОКИ СУДІВ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ У СПРАВАХ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОНФЛІКТОМ з 16 травня по 15 серпня 2019 року

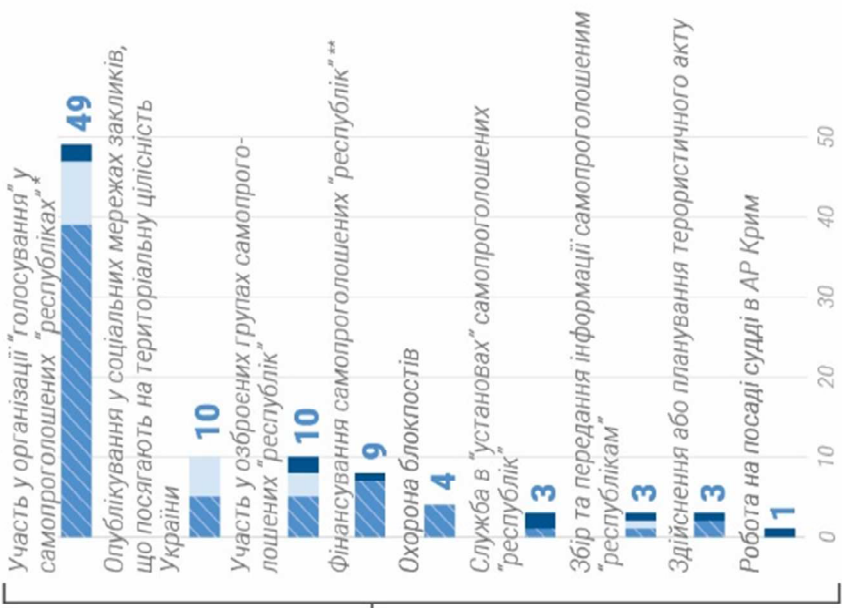

Види вироків

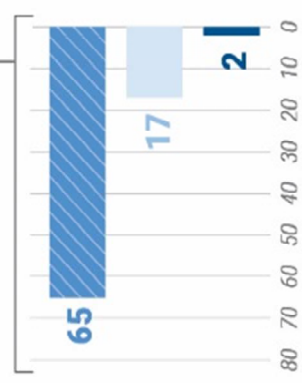

84 обвинувальних

Суть обвинувачення

Підстава визнання особи винною

Дата створення: 10 Вересня 2019 Джерело: УВКПЛ ММПЛУ

* Робота в так званих "виборчих комісіях" або закликів до участі у так званих "референдумах" чи "виборах"
 ** Переправлення товарів через лінію зіткнення, ведення господарської діяльності та сплата "податків" на території, яка контролюється самопроголошеними "республіками"

61. УВКПЛ занепокоєне постійними твердженнями про те, що під час досудового розслідування у кримінальних справах, пов'язаних із конфліктом, у житло обвинувачених підкидалися боєприпаси або інші викривальні докази з метою зміцнити слабку доказову базу проти обвинувачених і дозволити затримати їх без ухвали суду.⁵⁴ Упродовж звітнього періоду УВКПЛ отримало твердження, що заслуговують на довіру, про підкидання доказів у п'яти справах.⁵⁵

1. Скасування Конституційним Судом частини п'ятої статті 176 Кримінально-процесуального кодексу

62. УВКПЛ вітає рішення Конституційного Суду України про визнання неконституційною частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу, згідно з якою досудове тримання під вартою у кримінальних провадженнях, пов'язаних із конфліктом визначалось обов'язковим.⁵⁶ Конституційний Суд визнав, що це положення суперечить праву на свободу, передбаченому Конституцією України та Європейською конвенцією з прав людини.⁵⁷ Після цього рішення у 19 справах, пов'язаних із конфліктом, суди замінили досудове тримання під вартою домашнім арештом або звільнили обвинувачених під заставу.

2. Незабезпечення ефективного розслідування і кримінального переслідування

63. УВКПЛ занепокоєне тим, що Уряд України не забезпечує ефективне розслідування і кримінальне переслідування військовослужбовців Збройних Сил України, які, за твердженнями, скоїли тяжкі порушення прав людини, що ставить під загрозу право жертв на ефективний засіб правового захисту, зокрема позбавляючи їх можливості вимагати компенсації в порядку цивільного судочинства.

64. Упродовж звітнього періоду УВКПЛ задокументувало три випадки, в яких поліція не розслідувала належним чином кримінальні справи за скаргами на те, що українські правоохоронці та військовослужбовці вчинили свавільне затримання і катування.⁵⁸ У цих випадках поліція навмисно змінила процесуальний статус жертв на статус свідків, щоб не дозволити їм оскаржити закриття кримінальних проваджень у суді.

65. 22 травня 2019 року Верховний Суд скасував рішення суду нижчої інстанції, яким жертві було присуджено компенсацію, через відсутність доказів імовірної причетності військовослужбовців України.⁵⁹ Ця справа ілюструє труднощі, з якими

---

⁵⁴ Стаття 208 Кримінального процесуального кодексу дозволяє затримання особи без ухвали суду лише у випадку, якщо цю особу застали *in flagrante delicto*, тобто під час вчинення злочину або замаху на його вчинення або безпосередньо після вчинення злочину, або якщо очевидець, в тому числі потерпілий, звинувачує особу у вчиненні злочину, або якщо сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

⁵⁵ У двох справах, в яких осіб обвинувачували в тероризмі та зберіганні боєприпасів, суди виправдали їх за обвинуваченнями у тероризмі, але визнали винними у незаконному зберіганні боєприпасів. Обвинувачені заявили, що боєприпаси їм підкинули під час затримання. В обох випадках обвинувачені провели більше року під вартою по обвинуваченню в тероризмі, яке тягло за собою обов'язкове досудове тримання під вартою.

⁵⁶ Рішення Конституційного Суду України № 7-р/2019 від 25 червня 2019 р. за скаргами Ковтун, Савченко, Костоглодова і Чорнобука, текст доступний за посиланням www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/7-r_19.pdf.

⁵⁷ Стаття 29 Конституції України та стаття 5(1) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. З вересня 2016 р. УВКПЛ регулярно повідомляло про проблематичний характер частини п'ятої статті 176 Кримінального процесуального кодексу і виступало за її скасування.

⁵⁸ Відповідно до ст. 303 Кримінального процесуального кодексу України свідки не мають права оскаржити закриття кримінального провадження в суді.

⁵⁹ Див. Постанову Верховного Суду, текст доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82635843>. Верховний Суд скасував рішення судів нижчої інстанції, які задовольнили вимогу жертви про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, спричиненої викраденням, катуванням і залякуванням, імовірно з боку військовослужбовців батальйону «Айдар». Верховний Суд наголосив, що матеріали справи не містять достатніх доказів, які б підтверджували причетність військовослужбовців батальйону

стикаються жертви в отриманні відшкодування, враховуючи незабезпечення ефективного кримінального переслідування військовослужбовців урядових сил, а також відсутність у цивільному судочинстві механізму забезпечення відшкодування з боку держави, а не окремих правопорушників.⁶⁰

В. Відповідальність за порушення прав людини

66. Минуло вже більше п'яти років, а жертви та сім'ї жертв досі чекають на справедливість щодо тяжких порушень прав людини, зокрема вбивств і насильницьких смертей, які були вчинені під час протестів на Майдані у 2013-2014 роках та подій 2 травня 2014 року в Одесі.

1. Відповідальність за вбивства і насильницькі смерті під час протестів на Майдані

67. УВКПЛ вітає завершення досудового розслідування і подання 24 червня 2019 року обвинувального акту щодо колишнього начальника Головного управління СБУ в Хмельницькій області, обвинуваченого у наданні наказу про відкриття вогню по протестувальникам, у результаті чого 19 лютого 2014 року було вбито 72-річну жінку і поранено трьох чоловіків. На жаль, підготовче засідання, призначене на 6 серпня 2019 року в Хмельницькому міськрайонному суді, було відкладено через неявку адвоката однієї з жертв. Ще один співробітник Головного управління СБУ в Хмельницькій області, обвинувачений у здійсненні пострілу, яким було вбито жінку, досі перебуває під слідством.

68. Звітний період був позначений звільненням під домашній арешт одного підозрюваного і двох обвинувачених у трьох окремих кримінальних провадженнях, пов'язаних з убивствами протестувальників у лютому 2014 року.

69. 5 червня 2019 року Київський апеляційний суд змінив досудове тримання під вартою на домашній арешт колишньому снайперові Внутрішніх військ, підозрюваному в убивстві протестувальника 20 лютого 2014 року.⁶¹ Суд визначив, що обвинувачення не довело існування ризиків, які б обумовлювали необхідність продовження його перебування під вартою.

70. 26 червня 2019 року інший суд змінив досудове тримання під вартою на домашній арешт колишньому начальнику Головного Управління СБУ в м. Києві та Київській області. Його обвинувачують у незаконному початку «антитерористичної операції» у центрі Києва ввечері 18 лютого 2014 року, яка призвела до загибелі 17 осіб.⁶² Так само Святошинський районний суд м. Києва 16 липня 2019 року змінив досудове тримання під вартою на домашній арешт одному з колишніх співробітників роти спеціального призначення «Беркут», обвинуваченому в убивстві протестувальників уранці 20 лютого 2014 року.⁶³ Суд заявив, що, попри докази присутності обвинуваченого на місці злочину, немає доказів того, що він застосовував свою зброю проти протестувальників.⁶⁴ В обох випадках суди зазначили, що сторона

«Айдар». УВКПЛ зазначає, що розслідування цього злочину не призвело до встановлення осіб, які його вчинили.

⁶⁰ Навіть при тому, що в цивільному судочинстві застосовується інший стандарт доказування, ніж у кримінальному, українське законодавство визначає притягнення до відповідальності підсудного достатнім доказом для встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями, що завдало шкоди, та діями сторони обвинуваченого.

⁶¹ Див. ухвалу Київського апеляційного суду від 5 червня 2019 р., текст доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82313749#>.

⁶² Див. ухвалу Шевченківського районного суду м. Києва від 29 червня 2019 р., текст доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82666801#>.

⁶³ За інформацією Генеральної прокуратури України, через дії 27 бійців і офіцерів роти спеціального призначення «Беркут» 48 протестувальників були вбиті, а 80 отримали вогнепальні поранення. Суд розглядає справи лише щодо п'ятох з них, а решті вдалося втекти до або під час розслідування. Ці вбивства не віднесені на рахунок дій кожної з вищезгаданих осіб; усі жертви віднесені на рахунок їхніх дій як групи, пов'язаної єдиним злочинним наміром – скоїти терористичний акт шляхом застосування сили із смертельним наслідком до протестувальників, які не становили для них загрози.

⁶⁴ Ухвала Святошинського районного суду м. Києва від 16 липня 2019 р., текст доступний за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83053714>.

обвинувачення не довела необхідність продовження терміну тримання їх під вартою, що, у світлі рішення Конституційного Суду від 25 червня,⁶⁵ дозволило суду обрати більш доречний запобіжний захід.

71. УВКПЛ занепокоєне рішенням Генерального прокурора від 8 серпня 2019 року про ліквідацію двох підрозділів Управління спеціальних розслідувань, що відповідають за розслідування більшості злочинів, скоєних під час протестів на Майдані. Згадавши про реорганізацію Управління з відокремленням слідчих від прокурорів, які здійснюють процесуальне керівництво слідством, начальник Управління заявив, що це рішення є ще одним кроком до поступового руйнування розслідувань у кримінальних провадженнях, щодо подій на Майдані.⁶⁶

2. Відповідальність за вбивства і насильницькі смерті 2 травня 2014 року в Одесі

72. Приморський районний суд м. Одеси збільшив періодичність судових засідань у поточному судовому провадженні у справі колишнього начальника Головного управління МВС в Одеській області, обвинуваченого у недбалості та залишенні у небезпеці, що призвело до вбивства шести осіб і насильницької смерті 42 осіб під час пожежі в Будинку профспілок.

73. Через дев'ять місяців після отримання обвинувального акту в справі проти єдиного «прихильника єдності», обвинуваченого у вбивстві, Малиновський районний суд м. Одеси нарешті почав розгляд цієї справи і закінчив підготовчий етап.⁶⁷ 18 липня 2019 року суд відмовився надати статус жертви родичам трьох чоловіків, застрелених під час масових заворушень у центрі міста, не надавши при цьому обґрунтованого пояснення і, отже, відмовивши їм у реалізації їх права на засіб правового захисту.

74. УВКПЛ не помітило будь-якого значного прогресу в судових провадженнях щодо трьох високопосадовців Одеської поліції та двох колишніх заступників начальника і двох офіцерів середньої ланки Одеського обласного управління Державної служби з надзвичайних ситуацій, кожного з яких обвинувачують у недбалості та (або) залишенні у небезпеці 42 осіб, які загинули внаслідок пожежі в Будинку профспілок. Станом на 15 серпня 2019 року суди ще не розпочали розгляд цих справ по суті.

3. Міжнародне кримінальне право

75. УВКПЛ вітає прийняття Парламентом України 6 червня 2019 року у першому читанні проекту закону про гармонізацію національного кримінального законодавства з міжнародним кримінальним правом.⁶⁸

76. У законопроекті визначено злочин геноциду, злочини проти людяності, воєнні злочини і агресія, закріплені у Римському статуті Міжнародного кримінального суду й загальних принципах міжнародного кримінального права. Законопроектом встановлено універсальну юрисдикцію та режими кримінальної відповідальності за ці злочини. Разом з тим, законопроекту бракує правової визначеності, тому що він передбачає зміну вироків, винесених до набрання ним чинності, не встановлюючи відповідних гарантій. УВКПЛ зазначає також, що зміни до Конституції, які набрали

---

⁶⁵ Див. вище п. 62.

⁶⁶ Брифінг начальника Управління спеціальних розслідувань Генеральної прокуратури України та начальника Управління процесуального нагляду УСП, 15 серпня 2019 р. Відеозапис брифінгу доступний за посиланням www.facebook.com/usrgpu/videos/2281380035507894/?permPage=1.

⁶⁷ Докладнішу інформацію див. в Інформаційній довідці Моніторингової місії з прав людини в Україні «Відповідальність за вбивства та насильницькі смерті 2 травня 2014 року в Одесі», текст доступний за посиланням www.un.org.ua/images/documents/4671/Accountability%20for%20Killings%20and%20Violent%20Deaths%20on%202%20May%202014%20in%20Odesa_1.pdf.

⁶⁸ Проект Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення гармонізації кримінального законодавства з положеннями міжнародного права, № 9438 від 6 червня 2019 р.

чинності 30 червня 2019 року, відкрили шлях до ратифікації Україною Римського статуту.⁶⁹

VI. Громадянський простір і основоположні свободи

77. 21 липня 2019 року в Україні були проведені здебільшого всеохопні, мирні та конкурентні парламентські вибори.⁷⁰ Напруженість між прихильниками партій-суперниць, що спостерігалася під час президентської кампанії раніше у цьому році, була менш помітною через різноманітність політичних партій, які брали участь у виборах, і меншу поляризацію поглядів їхніх прихильників. Разом з тим, УВКПЛ задокументувало ряд насильницьких нападів, що мали місце впродовж усього виборчого процесу і були спрямовані проти осіб, які брали участь у виборчому процесі. Розслідування цих актів повинно бути ефективним і своєчасним.

A. Право голосу

78. УВКПЛ відзначило малу кількість людей, які перетнули лінію зіткнення у день виборів. Один пункт перетину був закритий у зв'язку із знайденою вибухівкою, через що деякі громадяни не змогли потрапити на територію, яка контролюється Урядом, щоб проголосувати. В результаті адвокації УВКПЛ спостерігалось підвищення рівня доступності виборчих дільниць і відповідних органів для осіб з інвалідністю або обмеженою мобільністю.⁷¹

79. Перед парламентськими виборами УВКПЛ задокументувало чотири напади на приміщення і діячів різних політичних партій по всій Україні. В одному випадку, 27 червня 2019 року в Харкові, був розгромлений офіс однієї політичної партії. Зовнішні стіни, вікна і двері були розтрощені й заплямовані яскраво-зеленою фарбою. Після нападу місцева крайня права група розмістила у соціальних мережах відео, на якому висвітлено її роль у нападі. Через три дні після першого нападу невідомі нападники облили червоною фарбою вхід до цього ж офісу.

80. УВКПЛ відзначає прийняття 11 липня 2019 року Виборчого кодексу України,⁷² ключового елементу виборчої реформи, який набере чинності 1 грудня 2023 року. Його прийняття, однак, не зменшує нагальної потреби у внесенні змін до законодавства для забезпечення ВПО і трудовим мігрантам права голосу на місцевих виборах 2020 року.

B. Свобода думки та вираження поглядів, свобода засобів масової інформації

81. У звітному періоді УВКПЛ задокументувало шість фізичних нападів на працівників засобів масової інформації. Це насильство, як і досі, заохочувала відсутність відповідальності за напади на працівників засобів масової інформації, вчинені раніше.

82. УВКПЛ стурбоване смертю Вадима Комарова, що настала 20 червня 2019 року в результаті жорстокого нападу. Цього журналіста-дослідника було сильно побито 4

---

⁶⁹ Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», № 1401-VIII від 2 червня 2016 р.

⁷⁰ Вибори були проведені на території, де Уряд здійснює ефективний контроль. Тому цей абзац не охоплює ситуації на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», а також в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі, Україна, тимчасово окупованих Російською Федерацією.

⁷¹ У результаті втручання УВКПЛ одна місцева державна адміністрація здійснила у регіоні комплекс заходів для підвищення рівня доступності місць голосування. Наприклад, в окремих населених пунктах виборчі дільниці були перенесені з другого поверху на перший, доступний для людей з інвалідністю та груп з обмеженою мобільністю.

⁷² Проект Виборчого кодексу України, № 3112-1 від 11 липня 2019 р. Станом на 15 серпня 2019 р. новий Виборчий кодекс не був підписаний Головою Верховної Ради та Президентом України.

травня 2019 року в Черкасах, і через півтора місяця перебування в комі він помер у лікарні.⁷³

83. 7 червня 2019 року інший журналіст був побитий в Харкові особами, які, за твердженнями, пов'язані з крайніми правими групами. 2 липня 2019 року учасники зібрання, пов'язаного з виборами, на Майдані Незалежності в Києві, за повідомленнями, побили третього журналіста.⁷⁴ 30 липня 2019 року прес-конференція на тему підрахунку голосів була зірвана членами крайньої правої групи. Принаймні троє журналістів зазнали фізичного нападу, через що один із них опинився в лікарні.⁷⁵

84. Хоча пройшло три роки після смертельного нападу на відомого журналіста Павла Шеремета, скоєного 20 липня 2016 року, винних досі не притягнуто до відповідальності. Так само немає помітного прогресу в судовому провадженні щодо підозрюваних у вбивстві журналіста Олега Бузини, яке з 2017 року здійснювалося різними судами. Самовідвід ще одного з суддів колегії⁷⁶ 11 липня 2019 року може ще більше затримати цей судовий процес.

85. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», право на свободу вираження поглядів залишається вкрай обмеженим. Як помітило УВКПЛ, і у «Донецькій народній республіці», і у «Луганській народній республіці» досі немає можливостей для публічного висловлювання критичних поглядів, наприклад, у засобах масової інформації.

С. Свобода мирних зібрань і свобода об'єднання

86. 23 червня 2019 року УВКПЛ спостерігало за проведенням Маршу рівності КиївПрайд, у якому взяло участь до 8 тис. осіб.⁷⁷ УВКПЛ схвалює професійні дії поліції у реагуванні на усі виклики, пов'язані з безпекою, та у забезпеченні участі як учасників маршу, так і протестувальників. Проте, під час маршу протестувальники кидали яйця й потрапили одному учаснику в око. Крім того, після маршу два волонтери КиївПрайду зазнали нападу з боку осіб, імовірно пов'язаними з крайніми правими групами. УВКПЛ закликає поліцію ефективно і своєчасно розслідувати цей інцидент.

87. У той час як поліція успішно забезпечила безпеку масштабних заходів ЛГБТІ-спільноти в великих містах, крайні праві групи, діючи безкарно, часто зривали менші зібрання, організовані групами меншин, зокрема ЛГБТІ та ромською спільнотою. Упродовж звітного періоду три заходи, організовані групами меншин у Києві, Харкові та Кривому Розі, були зірвані крайніми правими групами. Поліція була присутня на кожному з цих заходів, але не запобігла їх зриву. Захід ЛГБТІ-спільноти в Кривому Розі був скасований, коли поліція заявила, що не зможе забезпечити безпеку учасників.

88. УВКПЛ вітає рішення Конституційного Суду, який 6 червня 2019 року визнав неконституційними вимоги щодо подання електронних декларацій активістами антикорупційного руху.⁷⁸ Вимога про щорічне подання активістами антикорупційного руху декларацій про всі їхні доходи та зареєстроване майно широко критикувалася як дискримінаційна і як така, що створює надмірний тиск на активістів громадянського суспільства.⁷⁹

89. На території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», УВКПЛ встановило, що можливості для проведення вільних і мирних зібрань, на яких би висловлювалися критичні погляди,

---

⁷³ Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 лютого до 15 травня 2019 р., п. 76.

⁷⁴ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 19 серпня 2019 р.

⁷⁵ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 2 серпня 2019 р.

⁷⁶ 6 травня 2019 р. самовідвід узяв головуєчий суддя у справі.

⁷⁷ У 2018 р. Марш рівності КиївПрайд відвідало до 5 тис. осіб.

⁷⁸ Конституційний Суд України, 6 червня 2019 р. www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/3_p_2019.pdf

⁷⁹ УВКПЛ, Громадянський простір і основоположні свободи напередодні президентських, парламентських і місцевих виборів в Україні у 2019-2020 роках, п. 26. Див. www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/CivicSpaceFundamentalFreedoms2019-2020_UK.pdf.

відсутні. Таке обмежувальне середовище, в якому інакомислення може потягти за собою репресії, справляє довготривалий стримувальний ефект на населення.

D. Свобода релігії або переконань

90. Процес переходу приходів і релігійних громад з Української Православної Церкви⁸⁰ до новоствореної Православної Церкви України,⁸¹ що в багатьох випадках призвів до актів насильства, після президентських і парламентських виборів уповільнився. За повідомленнями, також мали місце випадки, коли громади поверталися до Української Православної Церкви.

91. УВКПЛ стурбоване відсутністю прогресу в розслідуванні пов'язаних із релігією актів насильства, що мали місце раніше.⁸² Незважаючи на загальну тенденцію до зменшення напруженості між релігійними громадами, у звітному періоді відбулося кілька випадків насильства, пов'язаних із переходом. 20 червня 2019 року під час одного з таких інцидентів було поранено трьох прихильників Української Православної Церкви.⁸³

92. УВКПЛ уперше зафіксувало інцидент, який, можливо, мав місце як відплата за насильство, раніше вчинене прихильниками переходу одного з приходів до Православної Церкви України: 1 червня 2019 року прихильників Православної Церкви України насильно виштовхали з приміщення, в якому вони планували провести зібрання.

93. За оцінкою УВКПЛ, на території, яка контролюється «Донецькою народною республікою» та «Луганською народною республікою», спроможність користуватися свободою релігії або переконань залишається обмеженою, і жодних помітних покращень порівняно з попереднім звітним періодом не відбулося.

E. Дискримінація, насильство на расовому підґрунті та прояви нетерпимості щодо меншин

94. Порівняно з попереднім звітним періодом УВКПЛ задокументувало меншу кількість випадків дискримінації, насильства на расовому підґрунті та проявів нетерпимості, спрямованих на осіб, які належать до меншин. Збільшення нападів на ромські поселення, задокументоване за аналогічний період 2018 року, цього року не спостерігалось. Проте, досі ніхто не був притягнутий до відповідальності за минулі напади, наприклад, за напад у 2018 році на адвоката який представляв жертв нападу, вчиненого у 2017 році у Вільшанах, коли одна особа з числа ромів загинула, а декілька інших отримали поранення.

95. УВКПЛ вітає той факт, що поліція активніше розглядає мотиви ненависті, коли кваліфікує напади, вчинені за ознакою ідентичності жертв.⁸⁴ Проте, для забезпечення відповідальності важливо побачити прогрес у кримінальному переслідуванні у таких справах.

96. 19 червня 2019 року в центрі Києва троє членів крайніх правих груп напали на сімох представників ЛГБТІ-спільноти, які йшли додому з заходу КиївПрайд, проведеного напередодні Маршу рівності КиївПрайд. Одну з жертв побили, а чотирьом розпилили в очі сльозогінний газ, через що одну з цих осіб госпіталізували. Поліція розпочала кримінальне розслідування, але нападників досі не ідентифіковано.

---

⁸⁰ Цю церкву часто називають Українською Православною Церквою Московського Патріархату, щоб відрізнити її від Української Православної Церкви Київського Патріархату. Відповідно до офіційної реєстрації Українська Православна Церква Московського Патріархату – це Українська Православна Церква, і в цій доповіді вона буде згадуватися саме так.

⁸¹ Складається з Української Православної Церкви Київського Патріархату, Української Автокефальної Православної Церкви та окремих елементів Української Православної Церкви.

⁸² Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 лютого до 15 травня 2019 р., пп. 86-87.

⁸³ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 27 червня 2019 р.

⁸⁴ За інформацією поліції, у 2018 р. за ст. 161 Кримінального кодексу України (порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками) було відкрито 27 справ. Лише за перші п'ять місяців 2019 р. поліція кваліфікувала дії за ст. 161 у 43 випадках.

Національна поліція кваліфікувала цей інцидент як хуліганство, а не як злочин на ґрунті ненависті, незважаючи на наявність доказів того, що напад було вчинено через ідентичність жертв.

97. УВКПЛ вітає участь представників Центру громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я, заступника Міністра економічного розвитку і торгівлі та військових у Марші рівності КиївПрайд і підтримку, надану ними на цьому заході. Проте, УВКПЛ із занепокоєнням зазначає, що 22 липня 2019 року заступник мера м. Суми написав у соціальних мережах, що хотів би бачити всіх учасників вищезгаданого маршу в концентраційних таборах.⁸⁵ УВКПЛ зауважує, що заохочення представником влади дискримінації, ворожості або насильства за забороненими ознаками дискримінації або підбурювання до таких дій є порушенням міжнародного права в галузі прав людини.⁸⁶

Ф. Мовні права

98. 16 липня 2019 року набрав чинності закон, який посилює роль української мови як державної.⁸⁷ УВКПЛ занепокоєне тим, що, попри передбачений гнучкий перехідний період,⁸⁸ деякі положення, які можуть поставити під загрозу права меншин, набирають чинності негайно. Особливо це стосується норм щодо використання державної мови в сфері управління й на державній службі, зокрема на місцевих рівнях. Хоча у законі передбачено деякі винятки, які залишають можливості для використання мов меншин, їх неможливо ефективно застосовувати, поки не буде прийнято відповідне спеціальне законодавство про мови меншин.

99. УВКПЛ із жалем зазначає, що, попри рекомендації, надані міжнародним співтовариством,⁸⁹ законодавство про державну мову і законодавство стосовно меншин не було розроблено паралельно, щоб із самого початку забезпечити зважену мовну політику. УВКПЛ закликає Уряд прийняти у пріоритетному порядку закон про реалізацію прав корінних народів і національних меншин України.

100. УВКПЛ зазначає також, що ряд рекомендацій Венеціанської комісії стосовно мови викладання у галузі державної освіти досі не врахований Урядом.⁹⁰ Беручи до відома рішення Конституційного Суду від 16 липня 2019 року, яким чинний закон про освіту⁹¹ визнано таким, що відповідає Конституції України,⁹² УВКПЛ закликає Уряд

---

⁸⁵ Оригінальне повідомлення було видалено з соціальних мереж, але в мережі є фотографії цього повідомлення. Див. <https://hromadske.radio/news/2019/06/23/prokuratura-vidkryla-provadhennya-cherez-dopys-zastupnyka-miskogo-golovy-sum-pro-te-shcho-uchasnyky-lgbt-praydu-povynni-butu-ukonctaborah>.

⁸⁶ Ст. 20 МПГПП; ст. 4 Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; ст. 7 Загальної декларації прав людини.

⁸⁷ Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (№ 2704-VIII від 25 квітня 2019 р.). 22 травня 2019 р. Венеціанська комісія отримала від Голови Моніторингового комітету Парламентської асамблеї Ради Європи запит на проведення аналізу цього закону. 21 червня 2019 р. група з 51 депутата Парламенту подала до Конституційного Суду клопотання щодо визнання цього закону неконституційним.

⁸⁸ Законом передбачені перехідні положення – від шести місяців до 10 років – для ряду положень, наприклад, тих, що стосуються використання мови в освіті, друкованих засобах масової інформації, видавничій діяльності, рекламі й сфері послуг.

⁸⁹ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 серпня до 15 листопада 2018 р., пп. 13 і 84; лист Верховного комісара у справах національних меншин Організації з безпеки і співробітництва в Європі Ламберто Дзаньєра Голові Верховної Ради України Андрієві Парубію, жовтень 2018 р.; візит Верховного комісара у справах національних меншин Організації з безпеки і співробітництва в Європі Ламберто Дзаньєра до України, травень 2019 р.; Заява Комісара Ради Європи з прав людини Дуні Міятович від 12 березня 2019 г.

⁹⁰ Див. Висновок щодо положень Закону «Про освіту» від 5 вересня 2017 р., які стосуються використання державної мови та мов меншин і інших мов у освіті, прийнятий Венеціанською комісією на її 113-му пленарному засіданні (8-9 грудня 2017 р.), доступний за посиланням [www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2017\)030-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2017)030-e). Див. також Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 листопада 2017 р. до 15 лютого 2018 р., п. 136.

⁹¹ Закон України «Про освіту», № 2145-VIII від 5 вересня 2017 р.

⁹² Рішення Конституційного Суду № 10-р/2019 від 16 липня 2019 р.

приділити особливу увагу питанню недопущення дискримінації, порушеному Венеціанською комісією,⁹³ яке не було розглянуто Конституційним Судом.

VII. Права людини в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією

101. УВКПЛ продовжило документувати порушення міжнародного гуманітарного права і міжнародного права в галузі прав людини, скоєні в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією (надалі – Крим).⁹⁴

102. Уряд України з свого боку не полегшив нинішнім і колишнім мешканцям Криму доступ до пенсій та інших соціальних виплат. Крім того, ті мешканці, які змушені терміново виїхати з Криму й потребують тимчасового житла у материковій частині України, потрапляють у небезпечне становище.

A. Становище затриманих, переведених із Криму до Російської Федерації

103. УВКПЛ нагадує, що міжнародне гуманітарне право забороняє «примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної Держави».⁹⁵

104. Перше переведення ув'язнених із Криму до Російської Федерації, задокументоване УВКПЛ, було здійснено 20 червня 2014 року.⁹⁶ У деяких випадках переведення передбачало численні зупинки у різних виправних колоніях і СІЗО у різних регіонах Російської Федерації і тривало до шести тижнів, причому в цей період родичів не повідомляли про місцезнаходження затриманих. В одному задокументованому випадку, що мав місце у 2016-2017 роках, органи влади Російської Федерації перевели подружжя з Криму до двох різних виправних колоній, розташованих у віддалених районах Краснодарського і Ставропольського країв, на відстані близько 500 кілометрів одна від одної та майже за тисячу кілометрів від двох їхніх неповнолітніх дітей, які залишилися в Сімферополі.⁹⁷ Жоден із подружжя, як очікується, не буде звільнений до кінця 2026 року.⁹⁸

105. У більшості задокументованих випадків затримані та їхні сім'ї скаржилися на відсутність належної медичної допомоги у місцях позбавлення волі у Російській Федерації, на труднощі з підтриманням контактів із сім'ями через розміщення затриманих у віддалених місцях позбавлення волі, на дискримінацію за національною ознакою і на свавільне застосування одиночного ув'язнення. Відвідування родичами або були практично неможливі через великі витрати й значну відстань, або потребували спеціального дозволу від адміністрації колонії, видача якого може зайняти до трьох тижнів.⁹⁹ Крім того, ув'язненим, яких Російська Федерація вважає російськими громадянами, відмовляли у зустрічах з українським консулом, а деякі з них утримуються в Російській Федерації без українських паспортів або ж їхні паспорти втрачені чи прострочені, що ще більше ослаблює зв'язки затриманих із державою їхнього походження. Незважаючи на неодноразові заклики УВКПЛ, Російська

---

⁹³ У своєму Висновку № 902/2017 Венеціанська комісія вказала на різне ставлення, з одного боку, до національних меншин, які розмовляють офіційними мовами ЄС, та, з іншого боку, до національних меншин, мови котрих не є офіційними мовами ЄС, і рекомендувала внести до закону зміни з метою усунення цієї проблеми.

⁹⁴ Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 73/263 (див. вище виноску 5), п. 11.

⁹⁵ Ст. 49 четвертої Женевської конвенції, з урахуванням передбачених там винятків.

⁹⁶ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 7 червня 2019 р.

⁹⁷ Таке переведення, що призводить до утворення значної відстані між затриманою особою та її сім'єю, суперечить Правилу 59 Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з в'язнями (Правил Мандела) і Правилу 4 Правил Організації Об'єднаних Націй щодо поводження з жінками-в'язнями і заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, по відношенню до жінок-правопорушниць (Бангкокських правил).

⁹⁸ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 5 липня 2019 р.

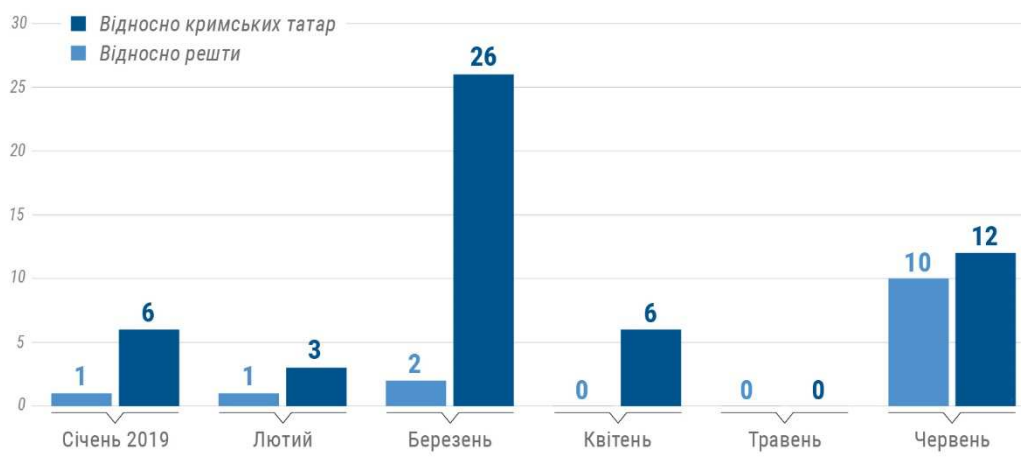
⁹⁹ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 27 червня 2019 р.

Федерація не повідомила загальну кількість українських громадян, переведених на її територію.

В. Обшуки та рейди по будинках

106. УВКПЛ раніше повідомляло, що кримські татари непропорційно часто потерпають від рейдів Федеральної служби безпеки Російської Федерації та поліції по їхнім приватним будинкам, підприємствам і місцям зібрань у Криму.¹⁰⁰ У звітному періоді ця тенденція посилилася.

ОБШУКИ, ЗАДОКУМЕНТОВАНІ УВКПЛ В КРИМУ (січень – червень 2019)

Дата створення: 10 вересня 2019 р. Джерело: ММПЛУ УВКПЛ

107. За перше півріччя 2019 року УВКПЛ задокументувало 67 обшуків і рейдів, проведених співробітниками правоохоронних органів Російської Федерації у Криму. Щонайменше 53 (майже 79 відсотків) торкалися кримських татар. УВКПЛ зазначає, що кількість рейдів, спрямованих проти кримських татар, майже подвоїлася порівняно з аналогічним періодом минулого року, а порівняно з першим півріччям 2017 року збільшилася майже вчетверо. Загалом з 1 січня 2017 року УВКПЛ підтвердило факт проведення у Криму 186 обшуків, з яких щонайменше 140 (майже 75 відсотків) стосувалися кримських татар.

108. Переважну більшість обшуків, задокументованих за звітний період, влада виправдовувала необхідністю вилучення матеріалів, зокрема рукописних нотаток або інформації на електронних носіях, які пов'язували підозрюваних із групами, що заборонені у Російській Федерації. Усі ці заборонені групи, однак, є законними в Україні. УВКПЛ нагадує, що, згідно з міжнародним правом у галузі прав людини, ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції.¹⁰¹ Як загальне правило, таке втручання повинно здійснюватися відповідно до закону, обумовлюватися однією чи кількома легітимними цілями та бути необхідним у демократичному суспільстві.

С. Свобода вираження поглядів

109. Органи влади Російської Федерації продовжили придушувати у Криму свободу вираження поглядів у соціальних мережах, застосовуючи адміністративні санкції за обвинуваченнями в екстремізмі. У деяких випадках російське законодавство про протидію екстремізму застосовувалося до матеріалів, розміщених у соціальних мережах до початку застосування в Криму законодавства Російської Федерації,

¹⁰⁰ Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 травня до 15 серпня 2018 р., п. 114. Див. www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraineMay-August2018_UKR.pdf.

¹⁰¹ Ст. 17 МПГП; ст. 8 Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

всупереч її зобов'язанням за міжнародним гуманітарним правом як окупаційної Держави в Криму.¹⁰²

110. 2 липня 2019 року міський суд м. Судак оштрафував кримського татарина за відеоматеріал, який він виклав на свою сторінку в соціальній мережі шість років тому. Він був засуджений за «поширення екстремістських матеріалів» на підставі рішень, винесених у 2014 році районними судами Ямало-Ненецького автономного округу і Татарстану (Російська Федерація), які визнали вищезгадане відео екстремістським і включили його до Федерального переліку екстремістських матеріалів.¹⁰³ 31 травня 2019 року районний суд м. Сімферополь виніс аналогічні вироки двом кримським татаркам, які у 2013 році, за твердженнями, скопіювали собі на сторінку в соціальній мережі відеоматеріал, що вважається екстремістським.¹⁰⁴ У всіх трьох задокументованих випадках пости в соціальних мережах стосувалися релігійної організації «Хізб ут-Тахрір», яка заборонена в Російській Федерації, але законно діє в Україні.

D. Примусовий призов

111. У звітному періоді пройшла дев'ята з початку окупації кампанія з призову чоловіків, мешканців, Криму до Збройних сил Російської Федерації. Під час цієї кампанії, яка закінчилася у червні 2019 року, з Криму було призвано щонайменше 3300 чоловіків, що стало найбільшою кількістю в одній кампанії в Криму з 2015 року, коли почався примусовий призов.¹⁰⁵ З урахуванням цієї цифри загальна кількість кримських призовників становить щонайменше 18 тис. чоловіків.¹⁰⁶ Деякі особи, призвані в рамках весняної кампанії 2019 року, як і у попередні чотири призови з 2017 року, були направлені на військові бази у Російській Федерації.¹⁰⁷

112. УВКПЛ установило, що кримським мешканцям було винесено 29 обвинувальних вироків за ухилення від призову, за яке кримінальне законодавство Російської Федерації передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до двох років: чотири вироки були винесені у першому півріччі 2019 року, 22 – у 2018 році, три – 2017 році.¹⁰⁸ За винятком одного випадку, де обвинуваченого було засуджено до умовного терміну позбавлення волі, обвинувачені були оштрафовані у кримінальному порядку на суму від 5 тис. до 60 тис. російських рублів (80-902 дол. США). Згідно з законодавством Російської Федерації, засудження за ухилення від призову не звільняє від обов'язку проходити військову службу. В одному випадку мешканця Севастополя було засуджено за те, що він, отримавши повістку, не з'явився до військової призовної комісії. Цей чоловік заявив, що вважав себе непридатним до військової служби через розлад здоров'я, зокрема ураження хребта. Севастопольський суд відхилив цей аргумент і постановив, що всі чоловіки, які отримують повістки, вважаються придатними для призову доти, поки спеціальна комісія на призовному пункті не ухвалить іншого рішення.

---

¹⁰² Ст. 70(1) четвертої Женевської конвенції.

¹⁰³ Рішення Судакського міського суду від 2 липня 2019 р. у справі № 5-51/2019.

¹⁰⁴ Рішення Київського районного суду м. Сімферополь від 31 травня 2019 р. у справі № 5-395/2019; рішення Верховного суду Криму від 20 червня і 11 липня 2019 р. у справах №№ 12-293/2019 і 12-304/2019.

¹⁰⁵ Це майже всемеро більше, ніж за першу призовну кампанію, проведену в 2015 році, коли було призвано 500 чоловіків.

¹⁰⁶ Усі цифри є приблизними й ґрунтовані переважно на періодичних оголошеннях Міністерства оборони Російської Федерації. Раніше оприлюднені цифри див. у Доповіді УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 листопада 2018 р. до 15 лютого 2019 р., п. 114. Див. www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/ReportUkraine16Nov2018-15Feb2019_Ukrainian.pdf.

¹⁰⁷ Примусове направлення на бази у Російській Федерації порушує ст. 49 четвертої Женевської конвенції.

¹⁰⁸ Ці вироки можна перевірити через російський судовий реєстр. Загалом у реєстрі зазначено 51 випадок обвинувачень в ухиленні від призову в Криму, але інформація про вироки оприлюднена не в усіх випадках. Ураховуючи, що в судовому реєстрі перераховані не всі кримінальні провадження, реальна кількість випадків притягнення до відповідальності може бути більшою.

113. Як окупаційна Держава, Російська Федерація повинна дотримуватися міжнародного гуманітарного права, яке забороняє примушувати осіб, які перебувають під захистом, служити у її збройних чи допоміжних силах. Будь-який тиск або пропаганда щодо добровільного вступу до армії забороняється.¹⁰⁹ Примусовий призов також негативно впливає на реалізацію потенційними призовниками прав людини, обмежуючи їхнє вільне пересування й доступ до освіти та зайнятості.¹¹⁰

Е. Доступ до соціального забезпечення і права ВПО у материковій частині України

114. Незважаючи на продовження окупації Криму Російською Федерацією, в Уряді України залишаються передбачені міжнародним правом зобов'язання не втручатися у реалізацію права власності¹¹¹ нинішніх або колишніх мешканців Криму, а також застосовувати всі наявні правові та дипломатичні засоби для того, щоб забезпечити дотримання прав людини щодо населення Криму.¹¹² У статті 9 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права визнано право кожної людини на соціальне забезпечення, включно з соціальним страхуванням.

115. Нинішні та колишні мешканці Криму стикаються з перешкодами в отриманні пенсії за віком та інших соціальних виплат у материковій частині України. Доступ мешканців Криму до пенсій прив'язується до їхньої реєстрації в якості ВПО у материковій частині України, через що особи, які продовжують там проживати, по суті позбавлені доступу до пенсій. Крім того, пенсіонерам з Криму, зареєстрованим як ВПО, Пенсійний фонд України відмовляв у виплаті пенсій через відсутність доступу до їхніх паперових пенсійних справ, які знаходяться в Криму.

116. В одному випадку пенсіонерка з Криму з другою групою інвалідності не отримувала російську пенсію, тому що відмовилася від громадянства Російської Федерації.¹¹³ Коли вона, приїхавши до Києва, зареєструвалася як ВПО, Пенсійний фонд України відмовився виплачувати їй пенсію без паперової пенсійної справи, яка залишилася у Криму.¹¹⁴ В іншому випадку художник з інвалідністю з Криму виїхав із півострова до Києва, побоюючись за свою безпеку через свою проукраїнську позицію та критику окупації. Попри реєстрацію в якості ВПО йому було відмовлено у виплаті пенсії через відсутність паперової пенсійної справи, через що йому довелося жити у покинутому підвалі без фінансової підтримки від держави.¹¹⁵

117. УВКПЛ стурбоване також проблемами із своєчасним наданням тимчасового житла в надзвичайних ситуаціях мешканцям Криму, які визнали за необхідне терміново виїхати з півострова і не мають фінансових можливостей для оренди житла у материковій частині України. В одному випадку жінка-ВПО з Армянська та її 14-річний син, які приїхали до материкової частини України з Криму в червні 2019 року, провели щонайменше два дні на автобусній зупинці у Херсоні.¹¹⁶

---

¹⁰⁹ Ст. 51 четвертої Женевської конвенції.

¹¹⁰ Див. Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 листопада 2018 р. до 15 лютого 2019 р., п. 115.

¹¹¹ ЄСПЛ визнав, що пенсії за віком, які належать до виплати в Україні, підпадають під сферу дії права власності. Справа «Пічкур проти України» (*Pichkur v. Ukraine*), 7 листопада 2013 р., пп. 41-43.

¹¹² Рада ООН з прав людини, Заключні зауваження щодо Молдови (CCPR/C/MDA/CO/2(2009)); ЄСПЛ, справа «Ілашку та інші проти Молдови та Росії» (*Ilascu and Others v. Moldova and Russia*), 8 липня 2004 р., п. 331.

¹¹³ У березні 2014 р. Російська Федерація автоматично надала громадянство Російської Федерації всім громадянам України та особам без громадянства, які постійно мешкали у Криму. Див. Тематичну доповідь УВКПЛ Ситуація з правами людини в тимчасово окупованих Автономній Республіці Крим та місті Севастополі (Україна), виданій на виконання резолюції Генеральної Асамблеї ООН 71/205, що охоплює період з 22 лютого 2014 р. до 12 вересня 2017 р., пп. 55-72, текст доступний за посиланням www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/Crimea2014_2017_Ukrainian.pdf.

¹¹⁴ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 23 червня 2019 р.

¹¹⁵ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 8 липня 2019 р.

¹¹⁶ Інтерв'ю, проведене УВКПЛ 24-30 червня 2019 р. У результаті активної підтримки 2 серпня 2019 р. їм було надано тимчасове житло.

118. Відповідно до державної статистики України, станом на 1 липня 2019 року в материковій частині України проживало 39511 зареєстрованих ВПО з Криму, зокрема 3684 пенсіонери та 728 осіб з інвалідністю.

Г. Інцидент біля Керченської протоки

119. 25 травня 2019 року Міжнародний трибунал із морського права (МТМП) приписав тимчасові заходи¹¹⁷ у справі між Україною та Російською Федерацією, зобов'язавши Російську Федерацію негайно повернути три українські військові судна і відпустити 24 затриманих членів українських екіпажів, захоплених 25 листопада 2018 року під час інциденту біля Керченської протоки.¹¹⁸ Крім того, МТМП зобов'язав і Україну, і Російську Федерацію утриматися від ужиття будь-яких заходів, які могли б загострити ситуацію. Станом на 15 серпня 2019 року 24 члени екіпажів залишались під вартою в Москві.

VIII. Технічне співробітництво і розбудова спроможності

120. УВКПЛ регулярно бере участь у заходах із технічного співробітництва і розбудови спроможності для надання допомоги Урядові України та іншим зацікавленим сторонам, які відіграють певну роль в просуванні та захисті прав людини в Україні, зокрема організаціям громадянського суспільства.

121. Упродовж звітного періоду УВКПЛ провело шість навчальних занять і презентацій для 106 осіб (зокрема 22 жінок), зокрема урядових посадовців, військовослужбовців і представників Управління цивільно-військового співробітництва (УЦВС) Міністерства оборони, адвокатів і представників громадянського суспільства. Наприклад, для представників УЦВС, які будуть направлені до зони конфлікту, були проведені презентації щодо запобігання свавільному затриманню, катуванням і сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом.

IX. Висновки та рекомендації

122. Створення нового Уряду після нещодавніх президентських і парламентських виборів відкриває Україні можливість просування вперед у повному дотриманні, захисті та реалізації прав людини населення України без будь-якої дискримінації.

123. Постійне зменшення кількості жертв серед цивільного населення, пов'язаних із конфліктом, слід вітати, але збільшення кількості жертв у червні демонструє, що потреба у заходах з ослаблення впливу бойових дій на цивільне населення залишається.

124. Починається вже шостий рік конфлікту, який впливає на широке коло прав людини, перш за все право на життя і економічні та соціальні права населення, яке живе поруч із лінією зіткнення. Необхідно докласти додаткових зусиль для подолання наслідків бойових дій, зокрема за допомогою всеохопної державної політики, яка перешкодить поширенню розколів у суспільстві, та заходів із забезпечення підходу до соціального різноманіття, заснованого на повазі та відмові від насильства.

125. Дотримання верховенства права і належне функціонування судової влади є критично важливим для забезпечення повного спектру прав людини. У цьому відношенні ключовим елементом є забезпечення відповідальності, зокрема за тяжкі порушення прав людини, скоєні в минулому, як-от напади на журналістів, активістів і меншини.

126. Нещодавні всеохопні вибори та мирне проведення резонансних зібрань, а також зменшення нападів на ромів є ознаками позитивних тенденцій. Реагування на випадки

---

¹¹⁷ Текст доступний за посиланням www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/cases/case_no_26/C26_Order_25.05.pdf.

¹¹⁸ Доповідь УВКПЛ щодо ситуації з правами людини в Україні за період із 16 листопада 2018 р. до 15 лютого 2019 р., пп. 99-103.

мови ворожнечі надіслало б потужний сигнал про бажання України досягти прогресу на шляху до відкритого та інклюзивного суспільства.

127. Упродовж цього звітного періоду мав місце ряд позитивних подій у правовій сфері, завдяки яким права людини ще більше вкорінюються у законі й на практиці. Разом з тим, необхідно активізувати роботу з узгодження законодавства України з міжнародними нормами, що має стати одним з основних напрямів діяльності нового Парламенту. УВКПЛ готове надавати допомогу в цих зусиллях.

128. У Криму Російська Федерація продовжила порушувати норми міжнародного гуманітарного права і міжнародного права в галузі прав людини всупереч своєму зобов'язанню як окупаційної Держави. УВКПЛ слід надати безперешкодний доступ на півострів згідно з відповідними резолюціями Генеральної Асамблеї ООН для здійснення там моніторингу ситуації з правами людини.

129. УВКПЛ закликає виконати всі рекомендації, надані у попередніх доповідях, багато з яких залишаються нереалізованими і які значно сприяли б покращенню ситуації з правами людини в Україні. За результатами роботи у поточному звітному періоді УВКПЛ надає нижчевикладені рекомендації.

130. Парламенту і Кабінету Міністрів:

- a) затвердити комплексну державну політику і механізм забезпечення правового захисту і відшкодування для цивільних осіб, поранених під час бойових дій, і для родичів осіб, загиблих унаслідок бойових дій, відповідно до міжнародних норм;¹¹⁹
- b) підписати Декларацію про безпеку шкіл;
- c) прийняти відповідне законодавство з метою забезпечення рівного доступу всіх громадян України до пенсій незалежно від місця їхнього проживання або реєстрації як ВПО, зокрема погашення заборгованості з виплати пенсій;
- d) прийняти, відповідно до міжнародних норм і у співпраці з міжнародними та національними організаціями, недискримінаційне та всебічне законодавство, яке закладе основу для розробки всеосяжного механізму реституції майна та компенсації за його пошкодження і знищення під час збройного конфлікту на сході України, а також використання майна у військових цілях;
- e) надати місцевим органам влади фінансову і технічну підтримку для надання належного житла постраждалим від конфлікту, переселенцям із Криму і ВПО;
- f) прийняти законодавство, яке забезпечить ВПО можливість повною мірою брати участь у всіх подальших виборах;
- g) усунути прогалину в національному законодавстві про мовну політику з метою забезпечення ефективного захисту і реалізації прав національних меншин і корінних народів;
- h) прискорити ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду;
- i) розробити та прийняти порядок визначення правового статусу осіб, стосовно яких велось «кримінальне переслідування» або які були «засуджені» «Донецькою народною республікою» або «Луганською народною республікою», після їхнього переведення на територію, яка контролюється Урядом.
- j) заохочувати діалог між Уповноваженими з прав людини України та Російської Федерації з метою сприяння добровільному переведенню громадян України, ув'язнених до початку конфлікту,

---

¹¹⁹ Див. Основні принципи та керівні положеннями ООН, що стосуються права на правовий захист і відшкодування збитку для жертв грубих порушень міжнародних норм у галузі прав людини та серйозних порушень міжнародного гуманітарного права.

яких тримають у Криму та Російській Федерації, до пенітенціарних закладів на материковій частині України.

Органам влади України:

- k) продовжити вживати заходів для забезпечення належної та ефективної безпеки всіх мирних зібрань та їхніх учасників; сприяти реалізації свободи мирних зібрань без будь-якої дискримінації;
- l) запобігати, припиняти та засуджувати всі акти насильства, негайно, неупереджено та ефективно проводити розслідування і кримінальне переслідування щодо всіх актів насильства, зокрема нападів на мирних демонстрантів, працівників засобів масової інформації, громадянських і політичних активістів, правозахисників, членів груп меншин, політичні партії та адвокатів;
- m) забезпечити, щоб визначення злочинів на ґрунті ненависті, наведене у ст. 161 Кримінального кодексу, тлумачилося так, щоб захищати, зокрема ЛГБТІ-спільноту; мотиви правопорушників та інші обставини, що обтяжують провину, повинні враховуватися під час початкової кваліфікації злочинів, розслідування всіх актів насильства і відповідного кримінального переслідування;

Міжвідомчій комісії з питань відступу України від зобов'язань за Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод:

- n) проводити регулярні періодичні перегляди необхідності та пропорційності заходів Уряду з відступу, оприлюднювати результати таких переглядів і скасувати відступ у якомога стислий строк.

Міністерству оборони:

- o) ужити заходів із метою припинення практики військових комісаріатів свавільного арешту і жорстокого поводження в контексті призову до Збройних Сил України під час подальших призовних кампаній;

Командуванню Операції об'єднаних сил:

- p) забезпечити, щоб представники військових формувань укладали договори оренди з цивільними особами у випадку використання їхнього майна, оплачували рахунки за комунальні послуги та відшкодовували власникам і мешканцям шкоду, спричинену військовослужбовцями, відповідно до Наказу № 380 Міністерства оборони;
- q) захищати майно цивільних осіб, яке використовується у військових цілях, від свавільного знищення і пограбування військовослужбовцями.

Генеральній прокуратурі, Державному бюро розслідувань, військовій прокуратурі та правоохоронним органам:

- r) забезпечити ефективне і прозоре розслідування тверджень про незаконне використання житла у військових цілях, а також про випадки пограбування і крадіжок, вчинені військовослужбовцями або співробітниками правоохоронних органів;
- s) розслідувати всі випадки свавільного затримання в контексті призову до Збройних Сил України.
- t) забезпечити невідкладне, неупереджене і ефективне розслідування, згідно з міжнародними нормами, включно із Стамбульським протоколом, всіх імовірних тяжких порушень прав людини, зокрема свавільного тримання під вартою,

катувань, жорстокого поводження і насильницького зникнення, зокрема тих, що, як стверджується, скоєні державними суб'єктами або особами, які діяли з дозволу держави, за її підтримки чи мовчазної згоди;

- u) забезпечити безперервність розслідування і кримінального переслідування щодо всіх тяжких порушень прав людини, вчинених під час протестів на Майдані, шляхом забезпечення інституційної спадкоємності розслідувань, наприклад, за допомогою використання досвіду і компетентності співробітників Генеральної прокуратури, які працювали над цими розслідуваннями, для нагляду за поточними розслідуваннями Державним бюро розслідувань;

Службі безпеки України (СБУ):

- v) негайно припинити свавільні арешти і затримання, катування і жорстоке поводження;
- w) негайно надати спостерігачам у галузі прав людини, включно з УВКПЛ, безперешкодний та конфіденційний доступ до осіб, затриманих у зв'язку з конфліктом, згідно з міжнародними нормами.

Військово-цивільним адміністраціям Донецької та Луганської областей:

- x) забезпечити належним альтернативним житлом цивільних осіб, які не можуть реалізувати свої житлові права через конфлікт, зокрема через використання їхнього житла у військових цілях.

131. Самопроголошеній «Донецькій народній республіці» та самопроголошеній «Луганській народній республіці»:

- a) забезпечити УВКПЛ та іншим міжнародним організаціям конфіденційний і безперешкодний доступ до всіх місць позбавлення волі й надати можливість проведення конфіденційних інтерв'ю з затриманими відповідно до міжнародних норм;
- b) припинити практику «превентивного арешту» і «адміністративного арешту»;
- c) негайно після затримання осіб надавати інформацію про місцезнаходження затриманих їхнім сім'ям;
- d) за всіх обставин гуманно ставитися до всіх затриманих осіб і забезпечити умови тримання під вартою, що відповідають міжнародним стандартам;
- e) продовжити або відновити добровільне переведення всіх осіб, ув'язнених до початку конфлікту, на територію, яка контролюється Урядом, незалежно від місця реєстрації їхнього проживання;

132. Усім сторонам, які беруть участь у бойових діях у Донецькій та Луганській областях, зокрема Збройним Силам України і озброєним групам самопроголошеної «Донецької народної республіки» та самопроголошеної «Луганської народної республіки»:

- a) суворо дотримуватися положень Мінських домовленостей щодо припинення вогню і розведення сил і засобів;
- b) забезпечити повне дотримання таких принципів міжнародного гуманітарного права, як розрізнення, пропорційність і вжиття запобіжних заходів, зокрема шляхом негайного припинення використання зброї невибіркової дії у населених районах, зокрема зброї з широким радіусом ураження;
- c) ужити всіх можливих заходів для зведення до мінімуму шкоди для цивільного населення, зокрема шляхом розташування військових

цілей поза межами густонаселених районів, та утримання від навмисних прицільних ударів по цивільних особах або цивільній інфраструктурі, наприклад, по закладах освіти та об'єктах водопостачання і лініях електропередачі;

- d) створити умови для безпечного і належного перетинання цивільними особами лінії зіткнення, зокрема покращити доступ до медичної допомоги;
- e) сприяти відкриттю додаткових КПВВ і ремонту мосту на КПВВ в Станиці Луганській;
- f) ужити всіх практично можливих заходів для захисту майна цивільних осіб від пошкодження та знищення і для запобігання пограбуванню: відреагувати на житлові потреби населення, постраждалого від конфлікту, і забезпечити компенсацію за використання такого майна у військових цілях.

133. У контексті Автономної Республіки Крим і міста Севастополя (Україна), тимчасово окупованих Російською Федерацією,¹²⁰ - Уряду Російської Федерації:

- a) виконати свої обов'язки як носія зобов'язань за міжнародним правом у галузі прав людини в Криму і дотриматися зобов'язань, передбачених для окупаційної Держави згідно з міжнародним гуманітарним правом; утримуватися від примусового запровадження законодавства Російської Федерації у Криму;
- b) забезпечити належний і безперешкодний доступ міжнародних моніторингових місій з прав людини та неурядових правозахисних організацій до Криму на виконання резолюцій Генеральної Асамблеї ООН 71/205, 72/190 і 73/263;
- c) провести ефективне розслідування всіх тверджень про жорстоке поводження, катування, свавільні арешти і свавільне затримання;
- d) відмовитися від примусового призову осіб, які перебувають під захистом, до Збройних Сил Російської Федерації; припинити кримінальне переслідування осіб, які перебувають під захистом, за обвинуваченнями в ухиленні від призову на військову службу;
- e) повідомити кількість осіб, переведених із Криму до Російської Федерації для відбуття строків кримінального покарання, і вжити негайних заходів для повернення таких осіб до Криму або материкової частини України; забезпечити безперешкодні відвідування таких затриманих членами сім'ї та працівниками українських консульств;
- f) утриматися від проведення свавільних і дискримінаційних обшуків і рейдів по приватних будинках, що належать кримським татарам;
- g) припинити кримінальне переслідування мешканців Криму за розміщені до окупації пости в соціальних мережах, які не містять закликів до насильства.

134. Міжнародній спільноті:

- a) продовжувати застосовувати всі дипломатичні засоби для здійснення тиску на всі сторони з метою негайного припинення бойових дій та виконання положень Мінських домовленостей щодо припинення вогню та розведення сил і засобів, наголошуючи на тому, що збройний конфлікт, який триває, спричиняє страждання цивільного населення і підриває перспективи досягнення стабільності, миру та примирення;

---

¹²⁰ У тексті доповіді – Крим.

- b) за кожної можливості нагадувати Російській Федерації про її обов'язки як носія зобов'язань за міжнародним правом у галузі прав людини та зобов'язань, встановлених міжнародним гуманітарним правом для окупаційної Держави;
- c) закликати Російську Федерацію надати безперешкодний доступ до Криму міжнародним і регіональним моніторинговим механізмам прав людини.